Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 5 (10602) | 1978 чылдың январь 6, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

«САЛЮТ-6»: ужудуушкуннуң ажыл хүнү

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. Башкартынар «Салют-6» эртем станциязында ажылын космонавтылар Юрий Романенко болгаш Георгий Гречко уламчылаанар.

Биологтуг шинчилелдерниң программазын ёзугаар космоска ужудуушкун салдарларынга чер-суг амытаннарының өзулдезин өөренип көөр талазы-биле дуржулганы дооскан. Биологтуг объектилерни шыгжап алган. Соолунде оларны лабораторияга анализтеп көөру-биле Черже экизэр. Деңзи чок байдалга үр чоруп турар үеде хлореллының, а ол ышкаш курт-кымыскаяктарның чамдык хевирлериниң өзулдезин өөренип көөр талазы-биле дуржулгаларны уламчылаан.

Техниктиг дуржулгаларның программазын ёзугаар январь 3-те станцияның тургузуунуң чамдык кезектериниң динамиктиг характеристиказын шинчилээриниң база бир болүүн күүсеткен.

Январь 4-те экипажтың ажыл хүнү аналдаазы ышкаш, эртенгиниң 8 шакта эгелээн. Ол үеде станция Совет Эвилелинин девискээринден радио-биле харылзаштынмас зонага ужуп чораан. Эртенги чем болгаш медицина контролюнуң соонда космонавтылар төлевилеттинген программа ёзугаар ажылдаанар.

Эштер Романенко болгаш Гречко оларның кадыкшылы эки. «Салют-6» станцияның ужудуушкуну уламчылавышаан.

● **СТАВРОПОЛЬ.** Нижнегорск районунуң Крупская аттыг колхозунга часка белен, кодаа ажыл-агый техниказының көрүлдези болган. Тургустунган чаңчыл ёзугаар колхоз даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Черфаска удуртқан көдээ ишчилер болгаш «Сельхозтехниканың» район салбырының специалистери машиналарның часкы хову ажылдарынга беленин эң соолгу катап, ыяк хынаанар. Хөрүүн болбаазырадыр болгаш тараа тарыыр агрегаттарның септелгезиниң бурун дөозулганының дугайын он-он коллективтер дыннадын турар. Крымда белен машиналарның шугумунда бүгү техниканың 90 хире хуулу тургустунган.

* * *

● **КИШИНЕВ.** Молдавияның тараажылары тараа шөлдерин күскү-кышкы үеде минералдыг чемнашчидилгелер-биле немей чемгерер ажылды дооскан. Күзүн чажар тараа шөлдериниң үштүн бир кезээ 1,5—2 центнер чемнашчидилгени алган. Арткан шөлдерге февральдың болгаш марттың чылыг хүннеринде немелде чемгерилгени кылыр. Мындыг агрохемчегниң түңнелинде гектар санынына дүжүүдү беш центнерге немежирин практика көргүзүп турар. Эрткен чылын молдав тараажылар эн байлак дүжүттү — гектардан-на күзүн чажар 39,2 центнер кызыл-тасты ажаап алганнар. Бо чылын күзүн чажар тараа шөлүн 590 муң гектар чедир калбарткан.

* * *

● **ЛЕНИНГРАД.** Ленинградтың бүдүрүлге черлериниң сураглыг чаартыкчылары болгаш дагдыныкчылары бүгү эвилелдешкен республикаларының профтехучилищелериниң өөреникчилериниң өөреникчилерингe онза хевириниң «күш-ажылчы эстафетазын» дамчытканнар. Нева хемниң эриинде хоорайның ажылчын ангызының төлээлекчилери «Аврора» крейсериниң кырындан оларга изиг байыр чедирип, эки чүүлдерни күзээннер. Аная барган аныяк ооддар, кыстар революцияның алдарлыг кораблиниң төөгүлүг чүүлдериниң чанынга туруп алгаш, чурукка тырттырганнар. Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаатқан шалыпчы эзелчиниң үезинде өөредилгеге тергиин чедиишкиннери дээш олар аңаа барып, чурукка тырттырар эргени чедип алганнар.

* * *

● **КИШИНЕВ. (Якут АССР).** Арктиканың далайжыларының суурунда амыдырал хандырылгазының бажыңы баштайгы чагыкчыларны хүлээп алган. Ында даараныла ательези, ийик, амыдырал техниказы болгаш радиотелеаппаратуралар септээр мастерскаялар, ачылал чери тургустунган. Амыдырал хандырылгазының ажылдакчыларының үнүүшкүн бригадалары ырак-узак суурларда болгаш тур турлаларда ивижилерге, аңчыларга, балыкчыларга барып, ачы-дузаны көргүзүп турарлар.

* * *

● **ФРУНЗЕ.** Республиканың найысылалында кыргыс чурукчуларның чураан ажылдарының делгелгези ажыттынган. Аныяк тудугжуларның хүн бүрүде ажылын, амгы үениң хоорайларының болгаш суурларының аян-хевирин, төрээн чер-дерниң хевир-байдалын аныяк чурукчулар, улуг салгалдың уран чурукчулары бедик мергежилдиг, дыка чараш кылдыр чуруп көргүзүп турарлар.

* * *

АМУРДА - КОМСОМОЛЬСК. Аныяктар бажыңында уругларның чураан чуруктарының делгелгези ажыттынган. Хоорайның тургустунга-да 25 чыл болган чурулга школазының өөреникчилериниң ажылдары ында колдаан. Од ажылдарының эң-не эвилериң мурнунда ГДР-те, Моолга, Канадага болгаш оске-даа чурттарга делген турган.

(СЭТА).

ПОЛИТИКТИГ, ЭКОНОМИКТИГ ӨӨРЕДИЛГЕ

Онгу беш чылдың ийиги чылы бистиң чуртувустуң амыдыралынга болгаш төөгүзүнге онзагай улуг болуушкуннарның чылы болуп артып калыр. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганы партияның болгаш совет улустуң амыдыралынга канчаар-даа аажок улуг болуушкун болган. СЭКП ТК-ның май болгаш октябрь (1977 чыл) Пленумнарынга база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң эзлчег чок чедиги сессиязынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң кылган илеткелдеринде ССРЭ-ниң чедип алганы бүгү-делегей ужур-дузалыг чедишкиннери, сайзырақгай социализм болгаш оон экономиктиг база политиктиг системазы, социал структуразы, угаан-бодал хөгжүлдези тодаргайы-биле анализтеттинген, социалистиг ниитилелдиң моон ыңайгы хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары тодараттынган.

Оон-биле чергелештир 1978 чылда чурттуң болгаш бистиң республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планнары бадылаттынган. Бо чугула документилерни ажылчы чоннарның бүгү кезектеринге тайылбырлап чедирери болгаш хандыр өөредири чер-черде партия организацияларының болгаш хөй санныг пропагандистеривистиң хүлээлгези болур.

Республиканың ажылчы чоннарының экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгеге сонуургалы чыл келген тудум улам өзүп орар. Оон бир тодаргай чижээ бо. Оон мурнунда чыл-биле деңнээрге 1977 чылда экономиктиг болгаш политиктиг өөредилгеге өөренип турган кижилерниң саны үш муң көвүдээн. А бо өөредилге чылында оларның саны база-па көвүдээн. Партия болгаш чазактың хүлээп ап турары чугула документилерин чоннуң бүгү кезектериниң улуг сонуургал-биле таныжып өөренип турары ажылчы чоннарның билиг-медерелиниң деңнелиинг доктаамал бедип орарын хөреченип турар.

Ажылчы чоннарның кандыг-даа өөредилгезиниң бүгү хевирлеринде амгы үеде ССРЭ-ниң чаа Конституциязын, СЭКП ТК-ның эрткен чылда болгулаан Пленумнарының болгаш ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң Дээди Советтериниң сессияларының материалдарын өөренип турар. Экономиктиг болгаш политиктиг өөредилге Чөөн-Хемчик, Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга районнарда организастыг чоруп турар. Ол болгаш өске-даа районнарның партия, совет, ажыл-агый органнары база хөй-ниити организациялары партияның болгаш чурттуң амыдыралында чугула документилерни өөренип турар кичээлдерге чоннуң бүгү кезектерин хаара тударынче кичээнгейни күштелдирип турарын демдеглээр херек.

Мөңгүн-Тайга районнуң «Мөген-Бүрен» совхозунуң парткому болгаш ында хөрээженнер чөвүлели доктаамал ажылдап турар семинарлар, школалар, бөлүмнерден аңгыда өг-бүле эзлерингe, пенсионерлерге туснай бөлүмнерни организастаан. Кызыл-Хая суурда ол бөлүмнерниң киржикчилери агитквартираларга болгаш школа класстарынга неделя санында бир удаа чыглып алгаш, чаа Конституцияны, СЭКП ТК-ның Пленумнарының болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги, сески сессияларының материалдарын номчуп, өөренип турар. Оларның пропагандистеринде школаның башкыларын быжыглаан.

Партия болгаш чазактың сөөлгү үеде хүлээп алган чугула документилерин чонга тайылбырлаарда болгаш өөредирде ол аргаларны база ажыглаар херек.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң (1977 чыл) болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чедиги, сески сессияларының материалдарын политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге системазының бүгү курстарынга бо айдан эгелеп ханызы-биле өөренир ужурлуг. 1977 чылда кылган ажылын күш-ажылчы коллектив бүрүзү ханы анализтеп, 1978 чылда кайы хире хөй ажылды кылып болурунуң арга, курлавырларын кайы-даа звенонуң кичээлдеринге тодаргай сайгарып чугаалажыр херек.

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунга кылган чугаазынга эш Л. И. Брежнев улус ажыл-агыйының бүгү звенолларында организастыг чорукту болгаш харыысалганы бедидерии, планныг онаалдаларның күүселдези дээш контрольду күштелдирерин, бүдүрүлгениң болгаш күш-ажылдың сагылгачурумун бүгү талалыг быжыглаарын онзалап айытқан. Оон-биле чергелештир бүдүрүлге фондуларын ажыглаарын экижидери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, намналга чурумун быжыглаарын, ажылдаар чер бүрүзүнге бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун белдирин болгаш ажылдың шынарын экижидерин Пленумдан демдеглээн.

Бо айтырыглар дыннакчыларның болгаш пропагандистерниң кичээнгейинин төөгүнге турар ужурлуг. СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаатқан байырлалдың материалдарын тайылбырлаар талазы-биле хемчегларни айыткан доктаалды чоокта хүлээп алган. Ажылчы чоннарның ортузунда чоруттунуп турар тайылбыр ажылын болгаш өөредилгениң бүгү айтырыгларын мал кыштаглаашынын организастыг эрттирер, часны хову ажылдарынга эки белеткенир дээн ышкаш үениң чугула айтырыглары-биле ханы холбаарын ук доктаалда айытқан.

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески сессиязының материалдарын өөренири бүдүрүлге коллективтериниң ажылының шынар көргүзүглерин экижидеринге, эвээш чарыгдалдарны уңаңруп турган, хөй продукцияны бүдүрерин чедип алырынга, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер дээш социалистиг чарыштыны калбартырынга дузалаан турар ужурлуг. Кичээлдерге мурнаичы бүдүрүлгелерниң болгаш бүдүрүлге мурнанчыларының дуржулгазын калбаа-биле таныжып өөрениринче кичээнгей салза эки.

Ажылчы чоннарның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгези оларның күш-ажылчы иедүрлүүшкүнүн улам быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге, СЭКП Төп Комитединиң шалыпчы күш-ажылдың чылы деп санааны 1978 чылдың планныг онаалдаларын бүгү коллективтерниң күүсеткен турарынга, партияның XXV съездизиниң айытканы коммунистиг тургузуушкуннуң төөгүлүг сорулгаларын боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга дузалаар ужурлуг.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ТУДУГДА

Эрткен, юбилейлиг чылдың эгезинде-ле чер ажылдарының тудуг эргелелинин коллективтери шалыпчы ёзу-биле ажылдап эгелээн. Оон түңнелинде 1977 чылдың кол кереэлиг ажылдарының планы планнаанындан 33 муң рубль хөй күүсеттинип, инитизи-биле 3 миллион 348 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдары кылдынган. Эргелелдиң бригадаларындан Анатолий Агафоновтуң бригадазы онза шылгараан. Бригаданың тудугжулары чаа 1978 чылдың баштайгы хүннеринден эгелээш, база-ла шалыпчы ёзу-биле ажылдап, юбилейлиг чылдың бедик темпизин үргүлчүлеп турарлар. Республика найысылалының дөрткү микрорайонунда харылзаа бажыңының тудуун бригада доктааткан хуусаазында ажыглалга киирерин хүлээнгеш, ажылдап турар. Коллективтиң кижи бүрүзү хүн нормазын база-ла ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТАРДА: бригаданың бедик мергежилдиг дашчыларының бирээзи А. Балчый-оол. Дашчылар (адаанда чурукта солагай таладан оң талазынче) В. Григорьева, Е. Голощапова болгаш И. Иванова олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧАА ЧЫЛДА—ЧАА КҮШ-БИЛЕ

АК-ДОВУРАКТА.

Юбилейлиг чылдың сөөлгү айын Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте В. Терешковтуң удуртканы комсомолчу-аныяктарның № 3 эзлчээ чедиишкинниг дооскаш, шалыпчы иштиң чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээн.

Декабрь 28-ке чедир ол эзлчег 820 тонна сорттуг даг-дүгүн азы ай планындан ажыр 80 тонна хөй продукцияны берген. Бараанныг продукция будуреринин планныг онаалдалары база ажыр күүсеттинген.

* * *

Ак-Довурак АТБ-зиниң 40 ажыг чолаачылары онгу беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен.

Оларның аразында автобудурулгениң хоочуну И. Андреев, коммунистер Х. Тумгаев, А. Михайлов, комсомолчу В. Козлов болгаш оон-даа өскелер бар. Владимир Козлов эрткен чылдың планныг онаалдаларын 140 хуу күүсеткеш, бо чылдың майның үлүүнде ажылдан турар. Александр Михайлов оон бир ай мурнай берген.

* * *

Септелге-тудуг цегинде Иван Фомич Ермиловка удуртқан чазаныкчылар бригадазы юбилейлиг чылда чедиишкиннинг ажылдаан.

Чазаныкчылар чыл планын 116 хуу күүсеткен. Шлаңгыа Ф. Нидерквиль, М. Кац-оол, С. Кара-оол оларның қызымак ажылын коллектив кежигүннери мактаар.

БИСТИҢ КОРР.

Барааннарны—чонга

КООПЕРАТОРЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Онгу беш чылдың ийиги чылының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин «Тиилелге» совхозтуң ажылчын кооперациязының коллективи хуусаа бетинде чедиишкинниг күүсеткен.

Үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын — 101,3 хуу, инитюнин чемненилгезинин — 104,7 хуу күүсеткен.

Планныг онаалдаларны чедиишкиниг күүседиринге оттарының төлептиг үлүүн киирген қызымак ажылдан турарларга Кур-Чер суурда үлеттүр барааннар магазининин садыгжылары Дарья Ондар, Кертик Ондар, Шамбалыгда үлеттүр барааннар магазининин эргелекчизи Вера Монгуш, ажыл-агый барааннарының магазининің эргелекчизи Лариса Сарыглар, склад эргелекчизи К. Суге-Маадыр, Қызылдың садыг базаларындан барааннар өөртүрүнге эки ажылдаан чолаачылар Мөчек Қызыл-оол, Монгуш Демир-оол оларны киирип болур. Эрги чылдың сөөлгү хүннеринде коллектив онгу беш чылдың үшкү чылының баштайгы айының үлүүнге ажылдаан.

Ф. ОЮН.

«Тиилелге» совхозтуң ажылчын кооперациязының экономизи.

Қызыл район.

Мал ажылы— шалыпчы фронт

ФЕРМАДА КЫШ

СВЕРДЛОВСК

Мыйыстыг бода малды азырап, өстүрериниң районнар аразының чаа күрүне-колхоз каттыжышкынының «Талицкое» деп адаан. Областың эн улуг үш—Талицкий, Каменский болгаш Белоярский районнарының ажыл-агыйлары оон составында киргеп. Чаа каттыжышкын чылда-ла барык 10 муң тонна эттти садын шыдаар.

* * *

ГРОДНО

Гродно районунуң «Коммунизмче орук» колхозунуң фермаларында электровнуг санаалга машиназының дузазы-биле кылган мал чемнерин ажыглап эгелээн. Зоотехниктиң сапап турары-биле алырга, артемге үндезилеп тургускан ыңдыг мал чемнери малдың продуктулуун 8—10 хуу улгаттырып шыдаар.

Ол чемнериниң ачызында областың ажыл-агыйларының мал ажылының продуктуларының бүгү хевирлерин күрүнеге садар талазы-биле 1977 чылдың планын Белоруссияга бир-ле дугаарында күүседир арганы берген.

* * *

СОВЕТАБАД

«Паласс» совхозка эрткен чылын Фрида Ильина эң эки түңнелдерни чедип алган: ол бодунга хүлээнген 25 инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 5.000 килограмм сүттү саап алган. Ол 1976 чылда база-ла ук ажыл-агыйның саанчыларының социалистиг чарышының тиилекчизи болган. Ынчан Ильинаның көргүзүг самбырызында адының дужунга «4200» дээн сан турган. Мурнакчының ол түңнелин ам совхозтуң бүгү саанчылары ажа берген.

Амгы үеде республиканың бүгү-ле феомаларында саар инектерни солуп турар. Фермаларда ажылдарны механизастап турар. Малчыннарның кылган улуг ажылының түңнели-даа эки: эрткен чылын республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге 1976 чылдан барык 30 муң тонна хөй сүттү саткан.

* * *

ИОНИШКИС

Ионишкис районунуң «Барюпай» колхозунуң саанчызы Нева Глинскене эрткен чылын Литвага эң-не хөй сүттү саткан. Ол бодунга хүлээнген 50 инээзден 270 тонна сүттү алган. 1977 чыл Невага шынанда аас-кежиктиг болган. Ажыл-ишке шылгарангай чедиишкини дээш аңаа ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады деп атты тывыскан. И. Глинскене—аныяктарның ак сеткилдиг дагдыныкчызы. Оон алды өөреникчизи эрткен чылын инек санындан-на 5.000 килограмм сүттү саткан. Бо чылын Нева болгаш оон өөреникчилери чедиишкинин быжыглап, оон-даа артык эки түңнелдерни чедип алырын шиитпирлээннер.

(СЭТА-ның корр.).

Юбилейлиг чылдың темпизин кудулатпаан

Тываның автотранспорт эргелелиниң Минусинск АТБ-зиниң коллективи онгу беш чылдың үшкү чылын шалыпчы күш-ажыл-биле эгелеп, эрткен чылдың темпизин кудулатпаан. Чолаачылар Тываже улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүүктерни январьның ийиден бээр дүн-хүн чок өөртүп эгелээн.

Автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажыл-ишчилери 1977 чылды күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан. Чүүк өөртүрүнүң чыл планын хуусаа бетинде, бир ай эрте күүсеткен. Чылдың төнчүзүнге чедир чеден муң тонна ажыг чүүктерни пландан ажыр өөрткен.

М. С. Михеев, В. Л. Коновалов, Ю. И. Рипас, В. Д. Алехин, В. И. Бабич болгаш өске-даа мурнакчы чолаачылар онгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планын хуусаа бетинде күүсеткеш, үшкү чылдың даалгазын эрткен чылын өөртүп кирипкен.

Онгу беш чылдың үшкү чылының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл болган оюнда күүседир дээн москвачыларның патриотчу эгелээшкинин автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары болгаш септекчилери чүүлдүгүнүп детиээн. Олардан 300 хире кижи 1978 чылдың планын болгаш социалистиг хүлээлгелерни октябрь 7-де күүседирин хүлээнген.

Х. АЛАШ-ООЛ

РСФСР-ДЕ ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРГЕ «МААДЫР-ИЕ» ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Оп болгаш оол-даа хөй уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Маадыр-ие» орден-биле база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижии-биле шаңнавышаан, «Маадыр-ие» хүндүлүг атты тыпсыры болаа:

ТЫВА АССР-ДЕН

Галина Шалыковна **Буйын** — Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Николаевна **Дамбаа**—Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Куусаал Назытовна **Дарый**—Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Дыртык Ымыевна **Иргит** — Мөңгүн-Тайга районда «Мөген-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Анна Романовна **Кандаурова** —Танды районда «Революцияның чалбыжы» совхозтуң ажылчыны.

Дүү-Дарый Доңгуменовна **Кара-Сал** — Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Самдановна **Караш** —Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Бады-Серен Сарыгларовна **Куулар** —Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Болат Амаргатовна **Куулар** —Өвүр районда, ажылчын.

Солатпай Кууларовна **Куулар**—Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Егениевна **Монгуш** — Кад-Хем районда «Ленинчи орук» совхозтуң ажылчыны.

Мария Монгуш-ооловна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районда Карл Маркс аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сивилиимаа Сурунмаевна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районда Ийме суурда өг-бүле эзи.

Дадар Малчыновна **Муна** — Эрзин районда «Чаа орук» совхозтуң ажылчыны.

Намчал Доржуевна **Ондар** — Чөөн-Хемчик районда Карл Маркс аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сурунмаа Доңгаковна **Ондар** — Чөөн-Хемчик районда. Ажылчын.

Оцеймаа Шовоновна **Навуужап** — Эрзин районда, Ажылчын.

Өнзак Кылын-ооловна **Саая** —Өвүр районда. Ажылчын.

Хирлиг Лама-Хуруевна **Саая** — Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Серен-Ханды Айижиевна **Саныга** — Эрзин районда «Нарын» совхозтуң ажылчыны.

Оржунмаа Шожаловна **Ундун**— Бай-Тайга районда Тээли суурда өг-бүле эзи.

Кертик-оол Тас-ооловна **Ховалыг** — Өвүр районда албан-хаакчы.

Киржинмаа Довгаковна **Чашпан-оол**— Қызыл районда «Х. Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Нюльмаа Хууракайевна **Чигжит** — Эрзин районда «Чаа орук» совхозтуң ажылчыны.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1977 чылдың декабрь 30.

ЧОННУҢ КЕЗЕК БҮРҮЗҮНГЕ

Идеологтуг ажылдың дуржулгазындан

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының 41 дугаар чүүлүнде: «ССРЭ хамаатылары дыштаныр эргелиг» деп бижээн болган ол эрге болза хамаатыларының чүрттан турар черинің аайы-биле дыштанырынга болган хостуг үе-шагын чөп ажыглаарынга таарымчалыг байдалды тургузары-биле хандырынар деп тайылбырлаан.

Хамаатыларның хостуг үеэзин солун болган ажыктыг кылдыр организастаары партия, совет болган хөй-шөйүн организацияларының хүлээлгези болур. Ынчангаш СӨКП Кызыл хооркому чөннүң чүрттан турар черинің аайы-биле идей-политиктиг болган культура-массалыг ажылды күштелдирериге база оон шыпарын экижидериге доктаамал кичээнгейни салын турар.

Соолгу чылдарда масса-политиктиг ажылдарның төвү — агитпунктулар апарган. Ам хоорайда чөөрби бир агитпункт тургустунган болгаш оларның эргелекчилерин томуйлаан. Агитпунктуларда агитаторлар болгаш политинформаторлар-биле ажыл үргүлүү чорун турар. Ылаңгыл бир дугаар орук-тудуг участогунун (эргелекчизи Огнёва), хоорайның шериг комиссариадының (эргелекчизи Кучмий) агитпунктулары доктаамал ажылдан, чөн ортузунга агитас-массалыг ажылдарны эки түннелдиг чорудун келген.

Агитпунктуларның ажылы янзы-бүрү хевирлиг: лекция, беседалар организастаары, депутаттар-биле соңгукчуларның ужуражылгаларын чорудары, темалыг кежээлер эрттирери дээш оон-даа өскүлү.

Кышкы үеде микрорайонларга чөн ортузунга политмассалыг ажылдарны чорударынга агитпунктулардан ангыда культура бажыңнары оңза таарымчалыг. Чижээ, «Геолог» Культура бажыңы Гайдар аттыг библиотека-биле «Ажыл романтиказынче орук» деп темалыг кежээни эрттирген. Аныяктарны күш-ажылчы чаңчылдарга кижизидер талазы-биле ажыктыг, солун чүүлдерни ацаа чылыгаңнар дыштаан. Ындыг хевирлиг кежээлер, ужуражылгалар өске-даа черлерге болгулаан.

Культура бажыңнары боттарының девискээрлеринде турар албан-организацияларының удуртукчулары-биле ужуражылгаларны, аныяктар кежээлери болгаш байырлыг хуралдар дээш өске-даа масса-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарны оларга эрттирери чаңчыл апарган.

Микрорайоннарда аныяктар болгаш уругларның дыштанылгазын шын, ажыктыг организастаар сорулга-биле спорт-массалыг ажылдарны кышкы, чайгы үеде доктаамал чорудун турар. Эрткен өөн чыл дургузунда кварталдар аайы-биле волейбол болгаш баскетболдун 24 шөлүн дерээн, хоккей ойнаар 15 катокту туткан. Хоорайның дыштанылга парыгында спорт комплексин туттунган. Бо бүгү хемчеглер чөннүң чүрттан, ажылдан турар черинің аайы-биле спорт ажылын ажыгдеринге таарымчалыг байдалды тургускан.

Чайгы үеде масса-политиктиг ажылдарның төвү дыштанылга парыгы, хоорайның агитшөлдери болу бээр. Бистің парыгывыс чөн ортузунга массалыг ажылдар чорударынга эптиг кылдыр дериттинген. Ногаан театр, чайгы кинотеатр, делегеле заздары, оюн-тоглаа көргүзер черлер, танцы шөлү, спорт шөлдери, стадион барын айтырга-ла четчир. Чүгле чоокку үеде бежээн «Мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп темалыг кежээни, «Тываның чогаалчылары болгаш шүлүкчүлери Октябрьның 60 чылынга» деп ужуражылганы, садыг ажылдакчыларының болгаш тудугжуларның байырлалдарын паркка эрттиргенин чижек кылдыр чугаалаан болур.

Чөннүң чүрттан турар черинің аайы-биле кижизидилге ажылын чайын ажык агитшөлдерге чорударының дуржулгазы бисте мөөннеттинин орар. Эрткен чылын хоорайга шупту сес ажык агитшөлдер ажылдан турган. Чайгы сезон дургузунда оларга партия, совет органнарының удуртулгазы-биле, шагдаа, КАИ, суд органнарының ажылдакчылары-биле он адды ужуражылга, беседа, лекцияларны организастаан. СӨКП ТК-ниң май (1977 ж.) Пленумунуң материалдарын болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чонга таныштырар, тайылбырлаар сорулга-биле Тыва АССР-ниң юстиция министрнин оралакчызы И. Макушин, харыысалгалыг ажылдакчылар Г. Зубова, В. Плотников, В. Озёрский олар ангы-ангы агитшөлдерге чөн-биле ужурашканнар.

Чер-чер Советтеринге соңгуулдалар үезинде ол агитшөлдерге «Соңгукчулар хүнү» деп ужуражылгалар база болун эрткилээн. Чаэрби алды дугаар квартал болгаш дөрт дугаар микрорайонга хооркүүсөм даргазының оралакчызы Ю. Рязанов-биле ужуражылга солун эрткен. Анаа эш Рязанов хоорайның мөөн соңгааргы сайзыралының болгаш чаагайжыдылгазының дугайында чугаалаан. Чүрттакчылар боттарының сонуургаш турар хөй-хөй айтырыгларын оон салганнар.

Ындыг янзылыг ужуражылгаларның түннелинде кино, концерт көргүзери чаңчыл апарган.

Чөннүң чүрттан турар черинің аайы-биле масса-политиктиг ажылдың бир чаа хевири бөдүн кудумчулар байырлалы болур. Эрткен чылын Ленин, Кызыл партизаннар, Чүлүм, Комсомольская, Кочетов кудумчуларының байырлалын эрттиргилээн. Анаа чылганнар боттарының чүрттан турар кудумчузунуң төөгүү-биле тыныжырындан ангыда оон алдарлыг кижилерниң ажыл-хөлөрлери-биле база таныжып, оларның боттары-биле ужурашканнар. Чижээ, Ленин кудумчузунуң байырлалынга РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизан, Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналының лауреады М. Мунзук, кудумчунуң хоочун чүрттакчызы, Кызыл хоорайның хүндүлүг хамаатызы чогаалчы М. Пахомов, Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң эртемшинчилел институдунуң директору, төөгү эртемнериниң кандидаты Ю. Аранчын, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Кызылдың № 2 школазының директору З. Куулар олар киржип, ол кудумчуның төөгүзүн болгаш оске-даа солун үүлдерни чугаалааннар. Кызыл партизаннар кудумчузунуң байырлалы партизаннар турасказалының чаныпта болун эрткен. Анаа хоорайның хоочун чүрттакчызы С. Уроянов, Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Ефимов, Республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединің даргазының оралакчызы А. Сандап, архитектор А. Черноскутов олар сес ап, чүве чугаалааннар.

Кудумчулар байырлалының үезинде хоорайның культура бажыңнарының агитбригадалары, организацияларның боттывынгыр артистери болгаш филармонияның артистери солун концерттерни көргүскенпер.

Амгы үеде бажың эргелеп бүрүзүнде уруглар клубтары ажылдан турар. Чайгы сезонунуң хаалдазынга ажык агитшөлдерге уруглардың бот-тывынгыр ураң чүүлүнүң корулеэин организастан эрттирип турары чаңчыл апарган болгаш ол уруглар ортузунга кижизидилге, культура-массалыг ажылдарның база бир оңзагай хевири боон бар чыдар.

Бо хүннерде бүгү совет кижилер СӨКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, онгу беш чылдың үшкү чылы—шалыпчы күш-ажылчы чедиштиннерни чедип алыр даңш кызымакчай ажылдан турар. Ынчангаш чөннүң кезек бүрүзүнге партийжи даштыг состу чедирип, чүрттан турар черинің аайы-биле идей-политиктиг болгаш кижизидилге ажылын улам күштелдирип, оон чаа-чаа арга-методтарын дилеп тып, ажыл-ишчилерни күш-ажылчы тиилелгелерге улам сорук киирер даңш партияның Кызыл хооркому бо чаа чылда чорудар ажылдарның планын чогаадыкчы өзүбиле кылган.

З. СААЯ,
СӨКП Кызыл хооркомунуң инструктору.

ТӨРӨӨН ТЫВАВЫСТА

Чүдүрерде эптиг

Болун оваалап каан одекти машинага чүдүрерде эптиг эстакаданы кылып алыры белен.

Демир хоораалар даңн кацнап кылган ындыг эстакаданың кырын 10—12 мм кылын демир-биле шыва кацнаар. Эстакаданың алдаа Д-493А деп бульдозер хүүрээнге таарыштырган — 3800 мм. Оон бедин самосвалдың, трактор прицептериниң азы органнктиг чемишчидилге тарадын төгөр машиналарның бединнгеден.

Одек ийинче төгүлбес кылдыр ийи талазынга чиге демир борттарны, эстакаданы ынай-бээр сөөртүрде эптиг болзун даңш шанактыг кылын алыр.

Мындыг эстакадаларны кылып аарга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бединр, чүдүрүкчүлерлиг ийи ДТ-75М тракторларны солуур. Оларны кылырынга үндүрген чарыгдалдар эдилээшкиниң бирги чылында-ла дуглалы бээр.

Г. УСОЛЬЦЕВА.

Тываның эртем-техниктиг информациянын болгаш пропаганда бажыңының пропаганда талазы-биле инженери.

Хойжунуң дуржулгазы

«Торгалыг» совхозтуң Кадый-Бажы хойжу бригадазында Кара-оол Ховалыг кыштаанның чанында 10 гектар хире черинің дажын, хараганын аштап алган. Ол чылдың-на ында буга упун аштап алгаш, май-июнь айларда 4—5 удаа оюк-делик чок кылдыр ол черин хынамчалыг суттарын турар. Оон ол чаш малга таваржыр магалыг ногаан сигенни кезин ап турар. Суттарган черинден сигенни Ховалыг таптыг-ла чечектелип, чымчак ногаан турар өйүнде кезин алыр. Оозун хүн караанга эвес, а холегеге курганкаш, ногаан турда сарааттап каар. Ындыг арга-биле ол малчын чылдың-на 25—30 тонна ногаан сигенни белеткен ап турар.

Совхозтуң механизаторларынга кок-сула тарыдып алгаш, база-ла чайын суттарын турган, эки дужутту остурүп алыр. Оон ацгыда ол малчын хоюн семиртип алыры-биле 5—6-даа катап одар солун кожер. Изигде хоюн эртен эрте, кежээ орай, харын-даа дүне безин одарладыр, хүндүс аалче кирбес. Чайын хоюн шуут кажаалаваа, ынчангаш оларының дүгү арыг.

Хой ажылынга он чыл чедир ажылдап турар бо коммунист чылдың-на эки көргүзүүлерлиг болун келген. Эрткен чылын агаар-бойдус берге болзажок, хоюн барык-ла бүрүү-биле кыш ажырып, чүе хойдан-на 93 хураганны алган. 110 чедир-даа хураганнар ап турган чылдары бар. Маңаа код рольду оон байлак дуржулгазы, кызымаа ойнаан дээрзи чугаажок.

Т. ДАМБАЖЫК.

Хандырылга эки

Чөөн-Хемчик районда «Сут-Хол» совхозтуң ажылчылери мялды кыштан онча-менди ажырар даңш, кызымак ажылдан турарлар.

Ажыл-агайның белеткээни 3026 тонна сигеннің 1400 тонназын кыштагларда сөөртүп чедирген. Мал ижер сугну коданнарже 5 автомашина, 2 трактор үзүктел чок сөөртүп турар. Суг чылыдар улуг доскаарларны коданнарда тургузуп белеткээн болгаш малды чылыг суг-биле сугарын турар.

Кышкы үеде малчынларның амыдырал-хандырылгазын экижидериге улуг кичээнгейни салын, автодавкаларның ажылдаар черлерин түс-түзүнде онааган. Олар малчынларга доктаамал чедип, чүгүлээ хереглелдің бараанныры, аын-чем-биле үзүктел чок хандырын турар. Ындыг чодаачы-садыгжыларга. Окта Донгак, Михаил Монгуш олар хамааржыр.

Хойжу бригадаларда быжыглаан Суг-Акеы ортумак школазының, ажылчын кооперациязының коллективтери даанган кыштагларынга үргүлчү барып, шефдузаанын көргүзүп турар.

Д. ОНДАР.

Хандырылгаңар кандыгыл?

ДУЗАВЫС ОЛ БОЛУР

Эрзин райпо шугумунун бүгү ажылдакчылары ниитизиби-ле эрткен чылын багай эвес көргүзүглерлиг ажылдаан.

Райпо эрткен чылдың сөөлгү айларында үүрмектеп садар баран саарылгазының планын 101 хуу, ниити чемненилге саарылгазының планын 104 хуу, ном садарының чыл планын декабрь 1-де күүседип, 12 мун рубльдің номун чонга саткан. Орулга алырының планы база эки күүсеттинген.

Районнуң магазиннериниң, складтарының болгаш тус-тус садыгжыларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Коллективтерниң социалистиг хүлээлгелерин көскү кылдыр бижигилээн, дөмгеп аскылаан. Чарыштың түннелин доктаамал үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап, мактап турар. Коллективте кызымак ажылы-биле мактадып, өскелерге үлегерлиг ажылдан турар садыгжыларның саны хөй. Оларга дараазында садыгжыларны хамаарыштырып болур. Эрзин суурда ном магазинининг садыгжызы, комсомолчу Лилия Лойгу чыл планын декабрь 1-де 101 хуу, район Совединин депутаты Татьяна Шактар эргелекчилээн улетпүр бараанныларының магазини чыл планын хуусах бетинде күүседип, мурнакчыларның одуруун баштап турар.

Ол ышкаш Дарма Юмбуунуң удуртканы столовая коллективи база эки көргүзүглерлиг ажылдап, боттарының кылын үндүрер продукциязын бүдүрериниң чыл планын декабрь эгелинде-ле ажыр күүседкен. Бистің коллективте садыглаашкынның культуразын бедитпишаан, бараан саарылгазының планын доктаамал ажыр күүседип турарларының саны хөй.

Бо хүннерде бистің райпонуң ажыл-чорудулгазында чугула сорулгаларның бирээзи — ырак-узак коданнарда, бригаларда, фермаларда малчынларның бараанга хереглелин дөлүү-биле, өй-шаанга хандырары. Бо сорулганы амыдыралга боттандырар даңш райпо баштаар чери элээн боттуг хемчеглерни ажылдап кылган. Кышкы үеде малчынларны улам эки хандырар сорулга-биле автолавкаларның чоруур маршруттарын, хүннерин тодарадып, оларны коданнарга, бригаларга быжыглаан.

Малчынларга садар бараанларның ассортиментизин калбартырынче чугула кичээнгейни утландырып, эң чугула бараанларны четчеэр талазы-биле айтырыгны чогуур черлерге тургузуп, негелелерни кылып турган, багай эвес көргүзүглерни чедип алдывыс. Авфолавка бүрүзү садып алыкчыларның чагын чагыглар болгаш саналдар дептеринге демдеглеп алыр. Бо чорук малчынларның киирген чагыгларын дарый хандырып, хемчеглер алырынга улуг дуза болуп турар.

Районнуң ырак-узакта ажылдап, чүрттап чоруур малчынларының өзүлүг хүндүткелин чаалап алган чолаачы-садыгжылар бисте эвээш эвес. Оларның бирээзинге У. Бичеолду хамаарыштырып болур. Малчынларын бараанга негелде-хереглелин четче хандырар даңш ол кызымакчай ажылдап турар. Оон харылап турар коданнарындан чаңгыс-даа хомудал кирип көрбээн.

Ниитинин малын хүр, менди кыштагладыр, малдын продуктулуг чоруун бединдер даңш кызымак ажылдап турар малчынларын садыг-биле хандырылгазын экижидер сорулга-биле ам-даа күжениишкиниг ажылдар апаар бис. Малчынларга бистің дузавыс ол болур.

А. ШИРИН,
райпо баштаар черинің даргазы.

Техника септелгези

КҮҮСКОМГА ЧУГААЛАШКАН

«Тоора-Хем» совхозта техника септелгезинің чоруп турар байдалының дугайында айтырыгны улус депутаттарының Азас кеңзэ Совединің күүскомунуң хуралынга чугаалажып көргенинден илерзэни болза:

совхозта андаын, илирлер ышкаш кожуг машиналарын септеп эгелээн-даа болза, тракторлар, аар дискалар болгаш комбайннар септелгезинче мынчага чедир эгелеп кирбээн болгаш оон план-графиги безин тургустунмаан. Оон кол чылдаганы болза, септелгете херек артык кезектер мынчага чок, ону тып, чедирип алыр талазы-биле кол инженер Давыдов болгаш совхозтун Кызылда ажылдап турар экспедитору тодаргай хемчеглер албайн келгенин хуралга шүгүмчүлээн.

Септелге кылыр мастерскаяның одалгазын донурганындан, анаа септелге қылыр арга чок апарган. Септелгете эргежок чугула херек электросварка база үрелгеш, ажылдавайн турарындан септелгете улуг шаптыктыг боон турар. Амгы үеде чүгле часкы хову ажылынга техниканы белеткээри саалап турар эвес, харын бо үеним чугула негеллези — мал чеми сөөртүр машина, тракторларның чедишпези-биле коданнарда мал чеми, суг хандырылгазы үзүктелип, кыштаглаашкынга өзгай саадарны чедирип турар. Мөөн үржүүндан кыштагларда малдарның кужу бакшыраан, чамдык черлерде өлүп-даа турар дүвүренчиг фактыларның бар апарганын күүском илереткеш, бо четпестерни дүрген чайладыр хемчеглерни алырын совхозтун дирекциязындан шынгыы негээн шиитпирни күүском хүлээп алган. Ам хамык ужур оон күүселдезин организастаарындан хамааржыры чугаа чок.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Тожу район.

Хову-Аксының амыдырал-хандырылга комбинады ол суурвун болгаш оон чоок-кавызында суурларның чүрттакчыларынга ачы-дузаны көргүзүп турар. Ылаңгыл комбинаттың даараныр цеги хөй саныг чагыгларны чөнден хүлээп ап турар. Ында аныяк-даа, хоочун-ла даараныкчылар хөй.

Дуржулгалыг даараныкчы Любовь Вениаминовна Чепурнова болгаш аныяк даараныкчылар Г. Чозар.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ХАМААТЫ БОЛУР ЭРГЕ

Вадим КОЖЕВНИКОВ, чогаалчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры

Эрткен 1977 чыл совет улуска, делегейниң бүгү ак сеткилдиг кижилериниге онзагай чыл болган, чүе даэрге, ол чылын бистің Улуг Октябрьвыс 60 харлаан база ССРЭ бодунуң чаа Конституциязын хүлээп алган. Ол даэрге ийи улуг болуушкунун анаа-ла дүш боон капсырлажы бергени ол эвес-тир. Октябрьның социалистиг революциязын амгы үеде бистің амыдыралывыстың Үндезин Хоойлузунда быжыглаан бүгү политиктиг, экономиктиг болгаш социал эргелерни чүрттүп бүгү хамаатылары бүрүү-биле ажыглазын даэш боттандырган. Совет ниитилед бодунуң хөгжүлдезинде канчаар-даа аажок улуг материалдыг болгаш моральдыг шыпарларны чедип алган, бистің күрүнезис ам бүгү улустуң күрүнези апарган, ажылчын ацгының, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның бүрүн чаңгыс эви тургустунган.

Совет улус даэрге, кадыг-бергелерге торулбас, бедик соруктуг кижилериң ниитилели-дир. Эрткен үеларниң эң шылгарацгай угаанныг кижилерниң чүс-чүс чылдарда күзеп бодап чорааны чөптүг, шын даэш ёзу-торезин бис чүгле каш он чылдар иштинде тудуп тургускан бис. Бүгү талазыбиле дески хөгжээн, кайгамчык чаагай кижи дугайында утопистериң сагыш бодалы херек кырында боттуг барымдаалар чок болгаш, анаа-ла чаагай күзел боон артыш чораан. Социалистиг ниитилед ол улуг чаагай күзел бодалдарны хандырар бүгү аргалар-лыг. Олар эртемниг коммунизмниң принциптери ёзугаар боттанып турар. Ол принциптер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының политиказында чогуур хөгжүлдеп алган.

Бистің чүртүвүс сайыраңгай, чедишкен социализмниң үе-чадазынче киргеш. Ол даэрге чүгле бистің экономикавыстың өзүп быжыкканының эвес, харын кижи бүрүзүнүң мээ-медереливиниң четчип быжыканының херечизи-дир Бистің материалдыг чедишкиннериис улуг болгаш ацаа өөрүп турар бис, ынчалза-даа кижиниң хостут шөлээн хөгжүлдезинге онза чоргаарланыр бис, мындыг хостуг кижи бистің ниитилеливиске торүттүнген, ол торүттүнүүде, кижи бүрүзүнүң хостут хөгжүлдези бүгү кижилерниң хостут хөгжүлдезинің негелдези болур деп коммунистиг дүрүм ёзугаар торүттүнген.

Партия болгаш чазак бистің ниитилеледің эң чугула айтырыгларын бүгү улуска чугаалаштырын көрдүрүп турар, чүге даэрге партияның, чөннүң болгаш кижи бүрүзүнүң эрге-ажыктары чарылбас холбаалыг. Чүге даэрге партияның чурт мурнунга салып турар канчаар-даа аажок улуг чаагай сорулгалары амыдыралды экижидериге, культураны хөгжүдериге, бистің ниитилеледің кежигүн бүрүзүнүң сайзыралынга хамааржыр.

Капиталдың делегейинде хуу өөчүге даэш болбас, ону ыдыктыг деп санаар чүве болгай. А бисте болза ниитилеледің өөчүзү ыдыктыг, чүге даэрге ниитилеледің бүдүрүп кылын турар бүгү чүүлдери ол-ла ниитилеледің бодунуу боон турар. Барымын чүкке чеде бергеш, «маэн заводум», «маэн фермам» деп чугаалаан турар кижиге ужуражы берген болзуңарза, ол даэрге хуу өөчүнүң ээзи-дир деп билин алыцар. А бисте болза ажылчын кижи бүрүзү «маэн заводум», «маэн станогум» деп чугаалаан турар, ол даэрге оон бодунуң эргелери даэш база ниитиниң, чөннүң мурнунга хүлээлгелери даэш бодунуң харыысалгазын медереп билин турары ол-дур. Ынчангаш кижиниң хире чергезин бис оон күш-ажылы-биле тодарадын турар болгай бис.

Чүгле кижи бүрүзүнүң талант, мергежили, оон күш-ажылга хамаарылгазы ону алдар-атка, эң улуг, эң бедик хүндүткелге чедирер. Бисте бир дөмей алдар-аттыг шахтёрлар-даа, чогаалчылар-даа, хову-шолдериң ажылдакчылары болгаш эртемденнер-даа бар. Чижээ, Алексей Чуевти алыылынар, оон-биле мен кончуг эп-найыралдыг, эки таныш чордум. Судно тудар заводтуң ажылчыны кижи чүве. Европаның айыыл чок чоруунуң айтырыгларының дугайын чугаалажыр делегей конференцияларынга-даа киржип чордувус. Алексей санал-онал берип, чүве чугаалай бергенде, залга олурган улус кайгаар, ажылчын кижи деп чүвэ бүзүревес боор чорду, чүге даэрге оон чугаа-сооду онза ханы уткалыг, онза бүзүренчиг, онза бедик культурлуг кижи турган.

А. В. Чуев Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Совединің депутаты, хөй-ниитиниң алдарлыг ажылдакчызы чораан. Ол судно тудугжузунуң кадыг-берге ажыл-ишчи аная-ла каантын болур турган. Ынчалза-даа кагбаан, каар хамаан чок, харын «Арктика» деп атомнут ледоколду тутчун дооскан. Ол даэрге оон эң чугула, эң-не эргим херээ турган. Бодунуң күзел чүткүлүн ёзугаар ажылдап, чүрттаар деп чүве ол-дур.

Мен делегейниң хөй-хөй чуттарынга чораан мен. Чамдыкта «Силер кымнар силер?» деп айтыргылаар боор чүве. Бистер чок болза чогаалчы, чок болза ажылчын, чок болза физик бис деп харылап чораан бис. Ынчаарывыска бистің ол харыывыс шын эвес болур турган, чүге даэрге ында кижиниң кандыг мергежилин сонуурдаваа, а кандыг националын, кандыг соогун сонуургаар, ол-ла кол чүве ышкаш сагындырар чүве бооптур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединің депутадынга мени Самарканд округтан үш удаа соңгун турар мындыг чүве. Орус национал кижи мен бистің парламентиге Үзбекистанны үзбектер болгаш оске-даа национал кижилер-биле кады төлээлеп турар мындыг кижидир мен. Ону кым-даа элдепсинмейн турар, чүге даэрге бистер шуптувус чаңгыс чүрттүп — Төрөөн чүртүвүстүң ооллар, уруглары болгай бис, ынчангаш оон мурнунга бир дөмей эрге-хүлээлгелиг бис. Ону Үзбек Социалистиг Республиканың үлегер чиягэнден көрүп болур. Октябрь революциязы тиилеп турда, Үзбекистан феодалдыг хожудаңгай оран турган. Ол тиилелге-биле кады социал чаартылгалар кылыр эргезин оон улус чону долузу-биле ажыглап турар. Чижээ, муң-муң чылдарда хилис кадыы, курган чыткан Голодный болгаш Джизак ховулары ам чечектелин турар булун апарган. Республиканың өстүрген рекордтуг хөвең дүжүттериндеп ап турар орулгалары школалар, библиотекалар, кинотеатрлар, кайгамчык онза чурттаалга бажыңнары боон хуулун турар. Шаанда үзбектер дой довуратан дөңгүп-даңгып чаап кылган дувал даэр карацгы казанактарга чүрттап чораан.

Онгу беш чылда бис көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинге 170 миллиард ажыг рубльди чарыгдаар бис. Ол даэрге черни чаартын болбаазырадырынга херек канчаар-даа аажок хөй түү-дүр! А АКШ боо-чепсекти эңдере будуреринге үүлүе чаңгыс чылда безин 130 миллиард долларны чарыгдаар деп турар. Кымдан-даа артык, кымдан-даа эки бис деп мактанырынга мнак ол күрүне оске улустарның кырынче нейтронныг бомба октаар бис деп кыжаныр, бүгү планетаны хуюктап өрттедирин, кижи бүрүзүнүң эң-не код эргезин — амыдыран чүрттаар эргезин чок кылырын орандажып турар.

Ол хирезинде ССРЭ-де болгаш социалистиг еске-даа күрүнелерде «кижиниң эргелерин үреп турар, ол үрээшкиннин буруу шаппас болза, хоржок, кижиниң эргелерин камгалаар херек» деп түүлдүг кампанияны Барымын чүктүң чурттарында нептередип турар. Оон бистің чүртүвүска чурттан турган, ырбан чораан, ам бодунуң улус чонун, төрөөн черин хонтан кочулаарынга белен ийи-чаңгыс шаарлаңчак идеегеттериниң өжээнинг «эзргизин» база дыцнап болур. Оларны ында «диссидентилер» («оске бодалдыг кижилер») деп адаар. Төрөөн чүртүнүц иштинге деткимче тыпшаан, олар советке удур кара сагыштыг ажыл-чорудулгазын чоруда бергеннер, оон олар даштыкыже үнүп чоруткаш, ам ында янзы-бүрү шпион организацияларның октан берген сартыын чин. Барымын чүкке янзы-бүрү хоп-түүлдүг медоолерни берип турар. Ол дугайын сойгалан илереткен материалдарны болгаш оларның боттарының-даа боттарын сойгалаан чүүлдерин, ылаңгыя Петровтуң (Агатовтуң), Липавскийниң, Цыпининиң мининишкиннерин совет парлаллага парлаан, олар идеологтуг хоралаашкыннарның ужур дөзүн, кижиниң эргелерин камгалап тур бис деп мегелеп, чагдыныр турар океан ындында хоочуларның түүлүн тодаргай сойгалап илереткеннер. Кем-херек үүлгедикчизи Буковский даэш чижектиг шак ындыг шаарлаңчак бүтүүс идеегеттерни Барымын чүкте чогаалчылар, улуг бодалчылар, интеллигенцияның төлөөлекчилери деп түүлдеп адап турар. А олар хоп-түүл, мегехоозун чугаалар кылырындан өске билир чүвези чок идеегеттер-дир.

Шак ол арын-нүүр чок, өнчүк-чөңгээлиг кампания совет уран-чечен интеллигенцияның киленцин онза хайыктырган. Чогаалчыларның, чурукчуларның, композиторларның, бүгү чогаадыкчы ажылдакчыларның күш-ажылы бистің чүртүвүста «ниити пролетаржы херектин» кезээ апарган. Партиянын XXV съездизинге СӨКП ТК-ниң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде литература болгаш уран чүүлдүң талантылыг чогаалдарын бүгү улустуң национал кежии деп үнелээн. Бистің хей-аңдывыс коммунистиг тургузуушкунунуң идеяларына чалгынаңган, ынчангаш биске Төрөөн чүртүвүстүң, улус чонувустуң эргеажыктарындан оске эргим чүве чок. Совет чогаадыкчы ажылдакчылар хореңгитенпарлакчының тура-соруу азы кончаа сүрген чоруктуң халалыг тамчыы деп чүве билбес. Бодунуң чаагай күзел-бодалдарын хостуг сайзырадыр, чогаадыкчы өзү-биле ажылдаар деп Конституцияда быжыглаан эргени херек кырында боттандырар бүгү аргалар бисте бар. Ынчангаш делегейниң революстуг чаартылгазынга состуң күжү, уран үүлдүң күжү онза улуг ужур-дузалыг дээрзин бүрүү-биле медереп билин турар бис. Ынчангаш мээң романнарымның бирээзинин маадыры, мээң өөнүүм Балуевтиң чугаалаапы ышкаш, мөңге черде катаптан каайн: хөгжүлдевис бурунгаарлавышаан, ындыг болганда, кижи бүрүзү коммунизмче угланган ол шимчээшкиниң чаа үе-чадазынга бодунуң эллезе чогуур черин тып шилип алыр ужурлуг.

(СЭТА).

ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛ

Ленинградтың Володарский аттыг каттыжыышкынының даараныкчылары Каунастың (Литва ССР) «Дробе» даэр дүктеп пос кылыр каттыжыышкынының дирекциязыдан «кедр» деп постуу литва пос-таавычыларының чаа чүүлү—костюм даараар «жалварнис» даэр пос-биле солуурунуң дугайында дилеп кылганнар.

«Жалварнисте» чүгле 1978 чылдың эгезинден тура кылын үндүрер турган-даа болза, «Дробенин» коллективи оларның дилээн хандырар арганы тыпканнар.

Ленинградчылар Чаа чылга чедир ол постен беш янзы чаа хепти даараан кылган. Оларны садын алыкчылар дыка сонуурган турар. Оларның үжүнте күрүненің Шынар демдээн тыныскан.

ЧУРУКТА: Володарский аттыг каттыжыышкынының кол конструкторлары О. Кокорев биле Н. Подшивалова олар «жалварнис» деп постен хептиң чаа хевирин быжын турары.

М. БЛОХИНИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Саян-Шушенск ГЭС-те

ҮШКҮ МИЛЛИОННУ

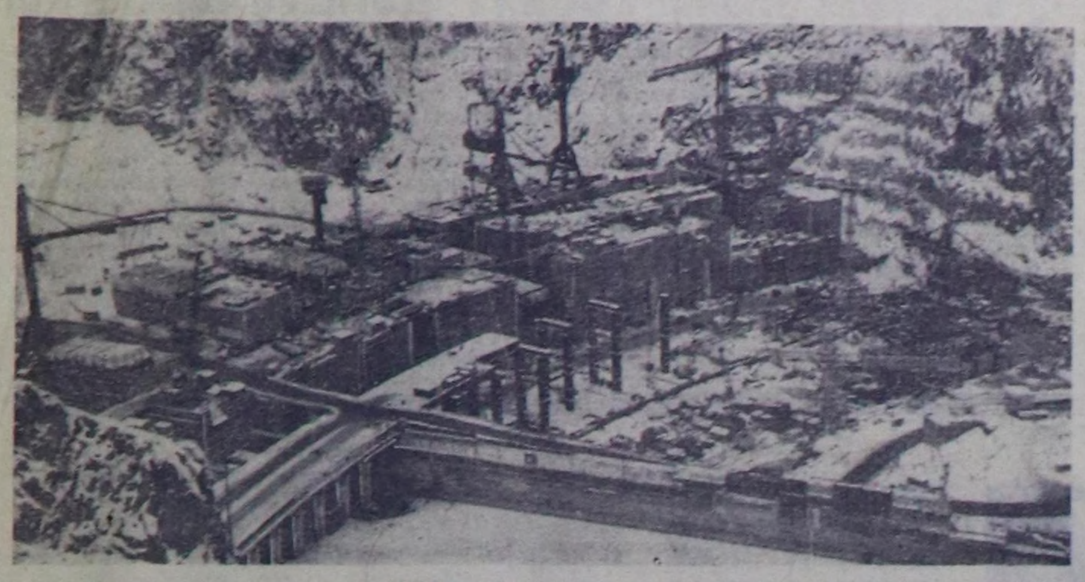

Юбилейлиг чылдың сөолгү хүннеринде Саян-Шушенск ГЭС-тің гидротудугжулары бедип орар плотинаже 2 миллион кубометр бетонну кутканы.

Гидростанция тудуунуң диспетчер чери плотинаже 2 миллион кубометр бетон куттуганын декабрь 24-те бурткөөн. Ол болуушкун Улуг Октябрьның 60 чылының болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының чылында ГЭС-тің гидротудугжуларын күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүң ачызында чедип алдынган.

Ол күш-ажылчы тиилелгеге боттарынып төлептиг улугхуузун кириштирген бригадалар хөй. Ылаңгыя А. Куредехтің, В. Позняковтуң, Ф. Горбаневтің, А. Решетниковтуң, М. Боровскийниң удуртканы коллективтери кызымак ажылдаан. Ол бригадалар бүдүрүлге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чүгле хуусаа бетинде күүсеткен эвес, а ажыр күүсеткеннер.

Саян-Шушенск ГЭС-тің плотиказынче 1 миллион кубометр бетонну кударынга гидротудугжуларга 6 чыл негеттинген болза, ийи миллион кубометр бетонну кударынга чүгле 1,5 чыл негеттинген. Плотинаже бетон кударының темпизи дүргедеп, ниити түдугда ажыл улам шаңынчаан. Бетон заводунда Николай Зайцевтің болгаш Юрий Горбенконуң удуртканы ээлчеглери, № 2 АТК-ның чолаачылары, кран башкарыкчылары — шупту чаңгыс аай конвейерде шалыпчы ажылдап турар. Олар чогаадыкчы ёзу-биле демниг ажылдаарының керээни чогаадып алган. Ээлчеглерни: «Октябрьская», «Комсомольская», «Ленинградская», «Саянская» деп аттар-биле адаан.

1978 чылда гидротудугжуларның мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Олар бо чылын плотинаже 1 миллион 450 муң кубометр бетонну кударболгаш Саян-Шушенск ГЭС-тің баштайгы гидроагрегаттарын ажылдадып эгелээр.

ГЭС-ТИҢ ШАҢНАЛЫ — ЛЕНИНГРАДЧЫЛАРДА. Делегейде эң улуг — 6.400 муң киловатт күчүлүг Саян-Шушенск ГЭС-ти тутчурунга киржип турар чурттуң ийзы-бүрү хоорайларының 150 ажыг бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтериниң эртем-техниктиг кады ажылдажылгазы чедиштинг уламчылап турар.

Чарыштың түңнелин үндүргеш, тиилекчи болган коллективке Саян-Шушенск ГЭС-тің тудуунуң шилчиир Кызыл тутуп тыпсын турар. Чоокта чаа ол шаңналды Ленинградтың бүдүрүлге-техниктиг каттыжышкынының металл бүдүрер заводунуң коллективиге тывыскан. Ол коллектив гидростанцияның ажылалга кирер бирги комплекизинің дериг-хөрөкселдерин хүлээлгеде айыткан хуусаадан эрте күүсеткеши дээш шаңналды чаалап алган. Ленинградтың од чарышта киржип турар 50 ажыг үлетпүр бүдүрүлгелериниң төлевилел, эртем-шинчилел организацияларының арызындан металлистер ол шаңналды чаңгыс удаа эвес чаалап алган. Ажылчын-металлистериниң бригадири В. Т. Антонов кады ажылдап турары эш-өөрүүнүң мурнундан Чаа чыл бүдүүзүнде телефон дамчыштыр мынча дээн:

— Саян-Шушенскийниң гидротудугжуларының шилчиир Кызыл тугун база катап бистің заводтуң коллективинге тывыскаанынга чоргаарлаңыш, өөрүп тур бис. ГЭС-тің баштайгы агрегаттарын ажылдадың эгелээринге бистеп хамааржыр бүгү чүүлдерни моондаа соңгаар эки шынарлыг, дүрген кылыр бис.

Бирги гидротурбинаның ажылдаар дугуйу болгаш бирги гидроагрегаттың өске-даа кезектери ГЭС-те келген. Металл бүдүрер заводтуң ажылчыннары, инженерлери, конструкторлары Саян-Шушенск ГЭС-тен келген чагыларны дүрген күүседип турар. Ажылдалга кирер комплекстің бирги гидроагрегадында тудут-монтаж ажылдары бедик темп-биле чоруп турар. ГЭС-тің бирги, гидроагрегады өөгу беш чылдың үшкү чылында ажылдап эгелээрин гидротудугжуларның коллективиг хүлээлгелеринде айыткан. Ол — баштай айыттынган хуусаадан бир чыл эрте.

ЧУРУКТАРДА: туттунуп турар Саян-Шушенск ГЭС-тің ниити хевири; комсомолчуаныктарның чолаачылар бригадазының кежигүнү, мурнакчы чолаачы Г. Кистанов.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотолары.

АЪТ—ТЕРГИИН ХӨЛГЕ

Хоочун салгалдың кижилериниде аттың ажыын билбес кижи ховар деп хөөрем чок чугаалап болур. Шаанда машина, техника чок турган үеде аът дээрге араттарның амыдыраар кара чаңгыс хөлгези-ле болгай. Аътты тергелээр, шанактаар, боттаннап мунар турлувус.

Ылаңгыя бистің «Х Улуг хурал» совхозтуң девискээринге аттың ажыы кончуг улуг. Оон девискээри кадыр-берт. Кыжын, чайын малдың турар одар-белчиири хемнер баштарында, дагларда. Ыраар машинаа чедери берге. А аът аңаа, шыпаа-ла солуттунмас хөлге.

Совхозта ам чылгы малды ажытлап турары кандыгыл? Сөолгү чылдарда ажыл-агыйга аът күжүн ажыглаары шуут уттундурган. Совхоз төвүнге шанактыг, тергелиг аът турганы кижи корбее болган. Аътты мунуп алгаш, ажыл-чорук кылып турар кижилер чок. Суурда аът тургузар чердаа, оларны ажаар кижилер-даа бар эвес. Ындыг болганда совхозтуң бригадирлери болгаш тускай эртемниглери суурдан 4—5 километр черге баар дээнде, машина негээн олурар. Чаңгыс бригадир азы зоотехник кижи бүдүн чүүк машинаазынга олуруп алгаш, ону хүнзедир коңгурадым келир. Ол чорук ажылагыйга кайы хире улуг когаралды чедирип турарын бодаары берге эвес. Бир өөрү ажыл аттары турган болза, чүүк машинаазын чаңгыс бригадир мунуп алгаш чүге халдып турар боор! Аъттың кайы хире ажыктыы ыя оон безин тодаргай-дыр.

Иштики аар-саар ажылдарга аът күжүн, автомашиналарны ырак чердеже чоруурунга ажыглаар херек. Ону совхозтуң удуртукчулары канчан бодавайн турар чүве ийик. Ады ажыын көрүп болур чылгы мал совхозта бар дээрзин утканы ол ирги бе? Бисте ам 430 ажыг баш чылгы бар деп саанап турар. Чылда эът планын күүседиривиле 30—40 баш чылгы малды садып турар. Чылгының ажыглаттынып-ла турар чүвезин ол.

Аътты ажыл-агыйга ажытлавас апарган болгаш 3—4 харлыг малдарны өөредир, тергеге, шанаккa чанчыктырар кижи чок. Олар чылгыда эмдик кылаштажып чоруур. Аът херек апаарга малчыннар совхозтуң кол зоотехниги Николай Шарантан чөпшээрел алгаш, чылгычыларга баарга мунар чаашаа аът чок дээш, эмдик мал айтыр. Эмдик малды малчыннар чай кадымда өөредип турар харык кайда боор.

База бир четпес чүве болза, совхозта чылгының онча-мендизин 1976 чылдан бээр тускай комиссия-даа, специалистер-даа саанап, хынаан көрбээни болур. Чүгле чылгычыларның берип турар саны-биле совхозта ынча чылгы бар деп отчётта киприп турар. А херек кырында ол чылгының онча-мендизи орта билдинмес. Чылгыны саанаар дугайында колхоз баштаар чериниң шиитпири-даа, оон соонда совхоз директорунуң дужаалы-даа каш удаа үнген. Ону херек кырында кымдаа күүсеткээн, ынчангаш чылгының эртем чылын база саанаваан.

Чылгының уксаазын экижидери-биле уксаалыг будурукчу аскыларны улуг ортек-биле күрүнеден садып ап турар. Оон база-ла ажыктыг чүве болбаан, харын улуг когаралга таваржып турар. Чижээ, 1975 чылда челер, чыраалаар ийи араазай аскырны ажыл-агыйга садып алган. Ол улуг өртектиг уксаалыг аскырларны чогуур хереглелинге ажыглаваан, чыраазын сонуурган, кырынга олурупкаш чыдынмадыр хаа турда-ла, бирээзи өлген, а өскезинин бары-чогу билдинмес. 1976 чылдың чайынында база-ла чыраа ийи аскыр садып алган. Оларның бирээзи ол-ла күзүн өлген, а артканын душкан-па кижи тутпаш, чыраазын магадап мунуп турда, эрткен чылын ушкан. Шак ындыг ажыл-агыйжы эвес, күрүнеңи өнчүзүн хумагалап көрбес чорук-биле канчан эптежип болуруул? Бо талазы-биле харылаар ужурлуг кол зоотехник Николай Шарантан шыңгыызы-биле айтырар үе келгеш. Улуг өртектиг уксаалыг аскырлар оон харыысалга чорууннуң ужуу-бо ажыглаттынмайн, хей черге каража болуп үнгенин ол-дур. Ук аскырларны учеттан та канчаар ушта бижээн. Ол дээш буруулуг кижилерге харыысалга хүлээдир, чедирген когаралын төлеттирер деп турар чүве ирги бе? Ону ам тодаргайлаар херек. Буруулуглар харыысалганы хүлээр ужурлуг.

С. ДУВАА.

Кызыл район.

ГКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫЫ

АФИНЫ. (СЭТА). «Грек улустуң 1977 чылда демисели бистің чурттуң демократтыг болгаш хамаарышпас хөгжүлдези дээш демиселдің хөрөнге чугула салыышкын болган» —деп, Грецияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кыйгырыында чугаалап турар. Эрткен чылдың ноябрь 20-де соңгулдаларга грек улус эрге-чагыргалар хандыкшылдыы атлантизмниң, албадаарының болгаш ажылчы чоннарны мегелээринин политиказын буруу шаап, демократтыг чаартылгаларны кылырын негээн деп, ГКП ТК демдеглээн. Чаа чылда чурт мурнунда шиитпирлеттинмээн национал шыңгыы айтырыглар мурнукузу хевээр турбушаан. Экономиктиг кризистің уржуктарын ажылчы чоннар үктен турда, монополияларга чиигелдерни берип турар. Киприн үлежирни, Грецияның НАТО-нун шериг организациязынга бүрүү-биле катап киреринн, чурттуң «Ниити рынокка» каттыжарын чедип алыр дээш империалистер оралдажып турарын кыйгырыгда демдеглээн.

«Чаа демократияның» чазаа бодунуң үш чыл иштинде чорудун келген политиказын боттандырбышаан, ол айтырыгларны улустуң эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлеп шыдавас деп кыйгырыгда оон ыцай чугаалап турар. Ындыг политикага удур туржур дээр болза, моон-даа соңгаар демнеежири, антиимпериалистиг болгаш демократтыг үндезинге улустуң ыырый каттыштырары, национал хамаарышпас чорук, демократия политиказы дээш демиселдің программазынга үндезилээш, демократтыг күштерниң кады ажылдажылгазы, монополияларның эрге-чагыргазын кызыгаарлаары, ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин экижидери негеттинер апаар.

Грециядa коммунистиг болгаш деңшилгелиг шимчээшкиниң төөгүзүнге чугула үе болур партияның X съездизиниң ажыттынарының мурнуу чарыында оон хүрээлелин улам сырый каттыштырар талазы-биле демиселди чаа деңнелче көдүрериниче Компартияның бүгү кежигүннерин болгаш талалакчыларын, оон ыныктар организацияларын түңнелинде кыйгырган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЧАҢГЫС ЭПТИҢ КАЛБАК ПЕРСПЕКТИВАЗЫ

ПРАГА. (СЭТА). Профэвилел шимчээшкининиң болгаш бүгү деңшилгелиг күштерниң хөделиишкининиң чаңгыс эвиниң калбак перспективазы-биле бис Чаа, 1978, чылче киргеи бис деп чехословак телевидение дамчыштыр чүве чугаалаан. Профэвилелдерниң Бүгү-делегей Федерациязының даргазы Э. Пасторино чугаалаан. Профэвилел шимчээшкининде Чаа чылда кол боолуушкун болза Профэвилелдерниң IX Бүгү-делегей конгреси болур. Ол бо чылдың апрельде Прагага ажыттынар. Бис оон бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эрге-ажыктарын илередир бедик индир болурун, конгресстиң түңнелдери чаа сорулгалар-биле база амгы үеде бар байдалдар-биле дүүштүр профэвилел шимчээшкинин улам ыцай хөгжүдер арганы берген турарын күзээр бис.

Эрткен чылын ажылчы чоннар болгаш оларның профэвилел организациялары капиталистиг делегейде кризистиг уржуктары-биле, боттарының эрге-ажыктарын камгалаар дээш, монополияларның политиказына удур кызымаккай демиселди чорудун келген. Эрткен чыл улустарның империализмге удур, тайбың, национал хамаарышпас чорук, хосталга болгаш социал деңшилге дээш демиселиниң чылы болган. Ол демиселди бо чылын база уламчылаар.

Улустарның хосталгазы, экономиктиг болгаш социал деңшилгези, чаагай чорук дээш демиселге бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга чаа, улуг чедиишкинни күзедивес деп, түңнелинде Э. Пасторино чугаалаан.

НИИТИ-АРАБ УЛУСЧУ КОНГРЕССТИҢ СЕССИЯЗЫ

БАГДАД. (СЭТА). Ниити-араб улусчу конгресстиң доктаамал секретариадының ийги сессиязы бодунуң ажылын ында эгелээн. Ниити-араб чаңгыс аай деңшилгелиг фронтунуң ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан айтырыглар сессияның кичээнгейниң төвүнде турар.

Ол фронтуну эрткен чылдың декабрьда Ливияның, Алжирнин, Сирияның, Иракты, Йемен Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Палестинаның хосталга организациязының күрүне баштыңнарының болгаш оларның удуртулга кежигүннериниң Триполиге империализмниң, сионизмниң болгаш иштики реакцияның сүлчээлеринге удур Чоокку Чөөн чүк айтырыын араб чурттарның эрге-ажыктарының күсели-биле дүжүп берикчи ёзузу-биле шиитпирлээр дээн кандыг-даа оралдажышкынларга удур демиселге араб чурттарның деңшилгелиг күштерин дүүштүр башкарар сорулга-биле тургусканы билдингир болгай.

Сессияның ажылының эгезин калбаа-биле чырытпышаан, ол черниң парлалгазы ол сессия Чоокку Чөөн чүк чурттарының деңшилгелиг болгаш революстуг күштериниң чаңгыс эвин, араб национал-хосталгалыг шимчээшкининиң кол сорулгаларын, чижээ, ол кавыга чөптүг тайбынчы тургузарын, Палестинаның улузунуң дүрүм ёзуталар эргелерин, хамаарышпас Палестина күрүнени тургузаары-биле кады хандырарын, араб күрүнелериниң деңшилгелиг хөгжүлдезин чедип алырынга оларын бижыг болгаш шиитпарлиг чоруунуң чайынналчак херечизи болур ужурлуг деп айыткан.

Ниити дайзынга удур демиселге араб чурттарның улус массаларынын, бүгү деңшилгелиг күштерининң ролюн онзалап демдеглээш, Багдад шуулганының улуг ужур-дузазын сессияның делегады Палестинаның Хосталга организациязының күүском кежигүнү М. Ан-Намашиби айыткан.

В. Жискар д'Эстэнниң харыылаары

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң Парижке баар деп турары-биле холбаштыр Францияның президентизи В. Жискар д'Эстэн Эй-Би-Си дээр америк телевидение компаниязынга интервью берген. Ол француз-америк харылааларбиле чергелештир Дж. Картербиле Чоокку Чөөн чүк айтырыын база көөр деп турарын В. Жискар д' Эстэн чугаалаан.

Чоокку Чөөн чүкке тайбынны тургузарынга Францияның ролюнун дугайында айтырыга харылаан, президент, Франция «ону тайбын ёзу-биле шиитпирлээриге белен», ынчалза-даа амгы сапал-опал солчуушкуннарынга киржирин күзевейн турар деп медеглээн. Израиль премьер-министр Бегин-биле Египеттің президентизи Саадаттың АКШ-тың киржилгези-биле кылып турар чугаалажышкынна р ы н г а холбаштыр оон ынчаар чугаалааның ында демдеглеп турар. «Ол районга үргүлчүледдиг болгаш бижыг тайбынны тургузар дугайында айтырыгны чугаалажып турар үеде Франция акаа бодунун салыышкынын киирип болурун» В. Жискар д' Эстэн чугаалаан.

Президентиниң бодап турары-биле алырга, магадылаалдар дугайында айтырыг амыдыралчы ужур-дузалыг боон турар, ынчангаш чаңгыс-даа чурт бодундан өске чурттуң догунпан турарынга кыжаныр аргазы чок апарганда, ынчан Чоокку Чөөн чүкке бижыг тайбын тургустунар». Чоокку Чөөп чүктүн айтырыын тайбын арга-биле бүгү талалыг шиитпирлээри аная Совет Эвилелиниң киржилгези чок болза, чедип алдынмас деп В. Жискар д' Эстен демдеглээн. Ол дугайын АКШ-тың чазаа база медеглээн болгай деп, ол чугаалаан.

Барыын Европа чурттарының болгаш АКШ-тың арызында садыг-экономиктиг харылаалар дугайын чугаалааш, президент, Барыын Европа чурттарының болгаш Японияның эрге-ажыктарынга таарышпас америк политиканы шүүмчүлээн. Америк эрге-чагыргалар оларны боттарының америк рынокче бараан үндүреринн кызыгаарлаарынче албадавышаан, Барыын Европаның чурттары болгаш Япония-даа америк үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бараанларынга боттарының эжиктерин ажыдын бээрин негеп турары билдингир. Барыын-европа болгаш япон-даа чаржалакчыларга бедик «камгалал тарифтерин» тургузар дээр кыжаныышкынар Вашингтондан дыңналын кээп турар.

Франциянын президентизи Францияда-даа, Европаның өске-даа күрүнелериндe протекционизмниң чыды-даа чок» деп демдеглээш, «бистер протекционизмге удур бис»—деп, медеглээн.

МЕДЕГЛЕЛ ПАРЛААН

БОГОТА. (СЭТА). Колумбияның Коммунистиг партиязының Төп Күүсекчи Комитеди медеглел парлаан, чурттуң иштинде байдалдың ынчаны хевирлиг аварганын айыткан.

Чепсектиг күштериниң кол командылакчызы генерал Камачо Лейвага баштаткан бөлүк шериг кижилер чурттуң президентизинден национал конгресстиң бүрүн эргезин кызыгаарлаарын парлалгага цензура хыналдаңы тургузарын, оон-даа өске антидемократтыг хемчегларни алырын негеп, будулгазынныг хемчегларни алганы-биле холбаштыр ол медеглелди кылган.

Шериг кижилер мындыг хемчеглер-биле чурттуң иштинге шериг диктатуразын тургузарынга орукту арыглаарын оралдажып турарын Колумбияның Компартиязының ТК-зының медеглелинде айыткан. Шериг эргилдезе үүнүп болурунуң боттуг кысканыышкыны Колумбияның кырында диргелип келген деп коммунистер айтын турар. Болуушкуннарның мындыг эргилдезин Колумбияның таваржын турары бергелер-деп ону уштуп шыдаьас, а чуртту чүгле кадыг-дошкуа үүлгедиишкиннерге болгаш кызыгаар чок каргыс эрге-чагыргаже кирр тыртар апаар.

Колумбияның амгы үеде айтырыгларын чүгле демократтыг күштер шиитпирлеп шыдаарын документтиде демдеглээн. Ынчангаш олар боттарының чаңгыс эвин быжыглаар ужуруглуг.

ИНДИЯГА ЧОРААН

ДЕЛИ. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң Индияже аян-чоруу чурттуң хой-шиитиниң болгаш солуннарының удурланыышкынын болдурган. Индий найысылалга ону уткаан чыскаалгаштар кажыдалдың кара туктарын болгаш нейтронуг бомбаны бүдүреринин планнарындан ойталаарын болгаш Палестинаның улузунуң дүрүм ёзуталар эргелерин хүндүлеп көөрүп, Диего-Гарсиа ортулукта америк шериг баазазын улуткаарын негээн кыйгырыгларны тудуп алгаш чорааннар.

Солуннар Дж. Картерниң аңаа чораанының дугайын живишаан, Индияның даштыкы политиказының чамдык чүүлдерин «эдер» деп күзеп турарының дугайында АКШ-тың президентиниң чоокта чаа кылган медеглелин чаңгыс үн-биле буруу шаап турар. «Пэтриот» солун индий улустан аңгыда кым-даа бистің даштыкы политикавысты өскертип болбас деп бижээн. Бир эвес АКШ бистің чурттувусбиле харылаалларын экижидер деп күзөр болза, бо район талазы-биле бодунуң политиказын өскертип, ылаңгыя Индий океанда бодунуң шериг баазаларын узуткаар ужурлуг дээрзин неделя санында үнер «Блитц» солун демдеглээн.

М. Ореханың медеглели

МАДРИД. (СЭТА). Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарынга эргежок чугула байдалдарны тургузарынга Испания бодунуң улуг салыышкынын киирип болур деп, Эуропа пресс агентиделге бодунуң интервьюзунга Испанияның даштыкы херектер министри Марселино Ореха медеглээн. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын уламчылаарын чедип алыры бистің сорулгавыс болур деп, ол чугаалаан.

Чаа чылда бистің даштыкы политикавыстың кол сорулгаларының бирээзи болза, Чоон Европаның болгаш Африканың чурттары-биле ийзы-бүрү талалыг харылзааларны быжыглаары болур. Бот-боттарынга ажыктыг ийи талалыг харылзааларны улам ыцай хогжүдеринге калбак аргаларның барын айыткаш, Совет Эвилели-биле харылзааларны экижидеринче Испанияның чүткүп турарын ол онзалап демдеглээн.

КОНГО РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ОРУКТАРЫ

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Социалистиг чурттар-биле найыралдыг харылзааларны быжыглаары болгаш калбартыры Конго Улус Республиканың даштыкы политиказының кол утланыышкыннарының бирээзи, деңшилгенин оруу-биле чурттуң чедиишкиниг хогжүүрүнүн магадылалы болур. Ол дугайын Конгонуң Күш-ажыл партиязының шериг комитединиң даргазы, республиканың президентизи Ж. Иомби-Опанго медеглээн.

Делегей империализминиң болгаш иштики реакция күштерининиң эвилелиндея Конго революцияга доктаамал айыыл үүнүп турар. Ол чорук чүнүк-даа мурнунда даштыкы монополияларның экономиктиг албадаашкыннарындан, республиканың ажыл-агыйжы планнарын будан, шаптыктап турарындан илереттинген. Боттарының сорулгаларын чедип алыры-биле ол күштер дорт кем-херек үүлгедиишкиннерин кылын турар. Чижээ, 1977 чылдың мартта президент М. Нгуабини араатанзыг ёзу-биле өлүрерин организастап чоруткаш, олар Конго Улус Республиканы эртемниг социализмниң принциптеринге үндезилеттинген иштилелди тургузарының оруундан өскөр чорударын оралдашканнар.

Үлетпүрүн бүдүрүлге черлериниң ажыл-чорудулгазын чаарты организастаар талазы-биле чазактың чоруткан улуг ажылын дөмдеглээш, президент экономиканы көдүрериниң, бүдүрүлге күчүлерин долузу-биле ажыглаарының эргежок чугулазын айыткан.

ЭССЕН. Рурнуң ол эң улуг үлетпүр төвүнге ГФР-ге хамаатыларның демократтыг болгаш социал эргелерин тыпсыры дээш күчүлүг чыскаал болган. Чыскаалга болгаш митингге 35.000 хире ажылчыннар, студентилер, профэвилел активчилери киришкен.

ЧУРУКТА: ол хоорайның кудумчуларынга болган чыскаалдың киржикчилериниң тудуп алгаш чораан планаттары хөрээженнерге дең эргелерни тыпсырынче кыйгырып турар.

В. ГЛУХОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Вьетнам-кампучия кызыгаарга болуушкун

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентиделдің корреспондентизиниң вьетнам-кампучия кызыгаарга болуушкунга холбаштыр Бангкоктан дамчыткан информациязында сегиржин алышкында киржип турар кампучия шериг кезектери барык «бүрүү-биле кыдат боо-чепсектер-биле чепсеглентенин» дыңнаткан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентиделдің корреспондентизи Гонконгта үүнүп турар «Саут чайна морнинг пост» солунга даянып алгаш, «кыдат шериг албаныглар элээн каш айлар иштинде Кампучияның Чепсектиг күштериниң ол шериг стратегиязын белеткеп келгеннер»—деп дамчыткан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Кампучияның Вьетнам-биле дипломаттыг харылзаазын үскеин-биле холбаштыр Кампучияның ВСР-де элчини элчин чериниң өске бүгү ажылдакчылары-биле кады Ханойдан Пекинче чоруткаңын Франс Пресстің корреспондентизи дыңнаткан. Кампучия дипломаттарны Ханойнуң аэропортунга кыдат элчин чериниң автомашиналарынга КУР-нуң элчининиң үделгези-биле аппарганын ол агентилед демдеглээн.

Ийи чурттуң аразында кызыгаар айтырыгларын акы-дуңмалышкы ёзу-биле кады шиитпирлээр төлөде, кандыг-даа деңнелдің шугуму-биле ийи таланың ужуражышкынын доп-дораан кылырын ВСР-ниң чазааның саналдаапы билдингир болгай.

Кампучияның информация болгаш пропаганда министерствозунуң медеглелинде Вьетнамның саналын ол чурт хүлээп албаан деп Франс Пресс Пномпеньниң радиозунга даянгаш, дамчыткан.

Республиканың хөгжүи-шии театрының чаа бажыңында бо чылдың январь эгезинде өөреникчилерниң ёлказы бир-ле дугаар болуп эткен. Чүс-чүс оолдар, уруглар Чаа чылдың ёлказын эрттирип, солун оюннарны көрүп турарлар. Ёлкага чүгле найысылалдың эвес, а районнардан эң эки өөредилгелиг өөреникчилер база киржип турарлар. Аңаа областың профэвилелдер чөвүлелиниң уругларның «Өөрүшкү» ансамбли болгаш режиссер В. Шклярның тургусканы В. Волинаның «Кызыл-даван кушкаш» деп шиизин театрның орус артистер бөлүү көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: Чаа чылдың ёлказының үезинде: «Кызыл-даван кушкаш» деп шииден үзүндү.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Өөреникчилерниң өөрүшкүлүг, хөглүг дыштанылгазы

Өөреникчилерниң кышкы дыштанылгазын солун, омак-хөглүг, ажыктыг эртирер дээш Чыраа-Бажы, Бажын-Адаак, Ийме болгаш өске-даа школалар баш бурунгаар планны тургускаш, ол өзугаар ажылдап турар.

Районнуң бирги чери дээш волейбол маргылдаазы январь 3-тен 6-га чедир Чадааның Культура бажыңының спорт залында болуп эткен. Анда типлекчи болган команда школачыларның республика маргылдаазынга киржир. Школа бүрүзүнде волейболдуң, баскетболдуң, стол теннизиниң, хостуг хүрештиң, шашкинин, шыдыраанын, хоккейниң, хаактың маргылдаалары болуп турар. Спортчу маргылдаалардан ангыда коллективтиг конькилээрин, хаактыг дагже үнүүшкүннерни организастап келген.

Эте класстар өөреникчилери башкыларының болгаш библиотекарларның удуртулгазы-биле ыыгкыр номчулгалар чорудуп, чаа-чаа ырлар ырлаарынга, шүлүктер номчуурунга өөренип турарлар.

Чадаана хоорайның шахтёрлар сууржугажында чүүгүлаар черни база конькилээр шолчугешти тургусканы, Чадааның № 1 школазының девискээринде катокту, Пушкин кудумчузунда чүүгүлаар черни кылганы уругларның дыштанылгазынга тагарымчалыг болган. Ол ышкаш хоккей өйнаар, конькилээр шөлүер Чадаана хемниң чайгаар бүткен дожунда кылдынган. Бора-Тайга суурның аныктары болгаш школачылары боттарының күжү-биле суур стадионун доштаалдыргаш, кышкы спорт шөлү болдурган.

Дыштанылга үезинде өөреникчилер ортузунга «Эртемнин болгаш техниканың» неделязы чарлаттынган. Январь 3—10-га чедир будурулге черлеринче экскурсиялаар, походтаар, будурулгелер, ажыл-агыйлар мурнакчылары-биле ужуражыр, делегелгелер организастаары дээш хөй янзының ажылдарын чорудар.

Районнуң башкылар коллективтери, школаларда комсомол, пионер организациялары школачыларның кышкы дыштанылгазын уругларга таарымчалыг, ажыктыг, организастыг эртирер дээш дыштанылга планын өзугаар ажылды чорудуп турар.

Ч. КАРА-МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик райкүүсномунуң улус өөредилге килизиниң улуг инспектору.

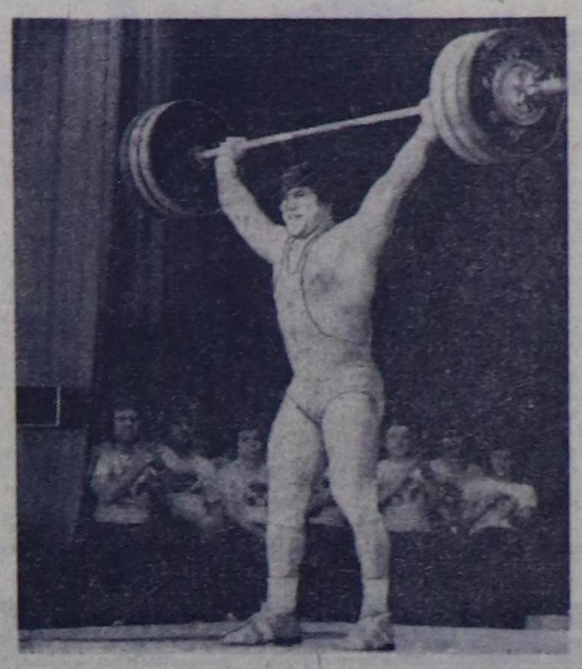

Аар атлетика талазы-биле ССРЭ-ниң Кубогу дээш база туе-туе мергежилдерге чурттуң чемпионнарын илередир маргылдаа Рязаньга болган.

Штангистер эткен чылдың сөөлгү маргылдаазын спортчу бедик деңнелге эрттиргеннер. Олар Бүгү-эвиледдиң дөрт болгаш делегейниң өйн рекордтарын тургускан.

ЧУРУКТА: чурттуң Кубогу дээш маргылдаага киришкеш, 170,5 кг аар деңгеин көдүрүшкеш, делегейниң чаа рекордун тургускан Давид Ригерт.

Ю. ДЬЯКОНОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кол угланыышкын — талантылыгларны тывары

ССРЭ-ниң Спорт комитединиң спорт-методиктиг иол эргелелиниң начальнигиниң ораламчызы Юрий Березинден 1978 чылдың бүгү-эвилел маргылдааларының календарь планын чугаалап бээрин СЭТА-ның спорт информациязының редакциязы дилээн.

Бүгү эвилелдешкен республикаларның 157 хоорайының стадионнарынга, спорт ордуларынга, эштир бассейннеринге 1978 чылда спорттуң 51 хевиринге үш чүс ажыг маргылдаа болур. Ол болза бүгү-эвилелдиң маргылдаалары, чурттуң чемпионаттары, ССРЭ-ниң кубоктары дээш маргылдаалар-дыр. Улуг «спортчу болуушкуннарга» чанчыл болган 180 маргылдааны база хамаарыштырып болур.

1978 чылдың бүгү-эвилел спортчу календарь планы хамыктың мурнунда чурттакчы чонуун ортузунга күш-культура болгаш спортту улам ынай сайзырадырының сорулгаларын шиитпирлээринче угланган. Ынчангаш ГТО-нуң хөй хевирлерин дужаарының болгаш өске-даа массалыг маргылдаалар эртер. Аңаа он-он миллион кижи киржир.

Тус-тус черлерге эткен ол массалыг маргылдааларның типлекчилери ССРЭ-ниң Улустарының IV кышкы спартакиадазының, бүгү-эвилелдиң үшкү чайгы көдээ спортчу оюннарынга, школачыларның XV бүгү-эвилел спартакиадазының түңнел маргылдааларынга киржир. 1978 чылдың комплексилиг маргылдааларының түңнел оюннарынга 25 муң спортчу киржир. Чурттуң шилиндек командаларының тренерлери бо маргылдаалардан Москвага эртер Олимпиада-80-ге киржир болур хире аныяк талантылыг кижилерни дилээрин уламчылаар. Бо болза совет спорт хөй-иитизинин кол угланыышкыны болур.

Эткен чылдарда ышкаш бо чылгы календарь планда эң аныяк спортчуларже улуг кичээнгейни салган. «Бүзүрелдиң старттары» деп бүгү-эвилелдиң үшкү оюннары, «Мини-баскетбол» фестивалы, «Пионерская зорька» радио солуунун шанналы дээш конькиге маннаарының, «Пионерская правда» солуунун шанналы дээш хаакка маннаарының база сутта эштирининң маргылдаалары эртер. Ол ышкаш «Хем мяч», «Өрүглүг мяч» болгаш өске-даа клубтарның шанналы дээш маргылдаалар болур. Бистин чуртувуста 12 миллион школачы бар, колдуунда оларның шупчузу спортка хандыкшыдыглар. Ам эртер маргылдаалар оларның спортчу талантызын илередир. Бүгүн спортчо баштайгы базымын кылып турарларның аразында келир үениң он-он, чүс-чүс чемпионнары барынга бүзүрээр бис.

(СЭТА).

Ада-иелер болгаш уруглар

КИЖИЗИГ ЧОРУККА КИЖИЗИДЕРИ

ССРЭ хамаатылары уруглар кижизидилгезинин, оларның кадыкшылын камгалаар дугайында сагыш салыр хүлээлгелиг деп, бистин чуртувустуң чаа Конституциязында айыткан. Оон боттаныышкынын чыл бүрү чонуун амыдыралының экижип олурарындан, уругларның кадыкшылга, кижизидилге, өөредилге албан черлериниң четкилериниң өзүлдезинден көрүп болур.

Кижизидилге болгаш кадыкшылга аразында сырый холбаалыг. Оларның сорулгазы чаңгыс: уругларны ниитилеге ажыктыг күш-ажылга белеткээри, социалистиг ниитилелдиң талентиг кежигүннери кылдыр өстүрери.

Ада-ие бүрүзү уруглары күш-ажылга ынак, эртем-билиглиг, омак-хөглүг, сергек болурун күзээрлер, ынчалза-даа ол бүгү уругну эрте чажыдан шын кижизиткениден чедин алдынар дээрзин билбестер база бар.

Бир эвес уругну күш-ажылга дадыктырып кижизитпес болза, ол ырымза, аарычал, а ону күш-ажылга ынак кылдыр чаачыктырбаска — ч а л г а а, үүшпеп болуп өзер. Үүгле күш-ажылга эвес, долгандыр турар бойдусту камнаар, оон байлактарын камгалаар, уругларны, бичиилерни хүндүлээр кылдыр кижизидер. Оон башка ховаганнын чалгыннарын үзе тыртар, диспепжигешти холга тудуп хиледир, тарын каан чечек-чимисти үзе тыртар азы рогатка-биле кушкаш адар, кээргээр сеткил чок болуп өзер. Ол ышкаш хүндүлээчел аажы-чаңга кижизиттинмээн уругларда, пассажирлер маңнажып олурда-ла, автобузунун эжиин хаап алда халдып ыңай боор чоллачылар ышкаш, чок-ла болза чаныында кырган кижи бут кырында турда-ла, беш харлыг уруун олутта олуртуп алган кожа олурар иелер дег, багай кижилер үнүп болур.

— Уруг бодунун дужун хараар кижи болбазын дээш үүнү кылып болурул? — деп, чамдык ада-иелер айтырып турар. Аңаа дорааи харыы бээри берге. Кол-ла чүве — ада-иелериң уругларга үлегери. Бодунун кылын турар ажылы, корум-чүрүмүндан эгелээш, литературда, уран чүүл, бойдус дугайында беседалары-биле уругларның бичиизинден ол бүгүге сонуургалын кыпсып, оларны чараш чүвеге ынак кылдыр кижизидери улуг кижилерден хамаарыжыр. Кижизиг болурунуң болгаш чөптүг чүве дээш болун хайыралаазының, буянныг сеткилдиг чырыткылыг үлегери — эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери К. Маркс болгаш Ф. Энгельс, бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет күрүнеңниң үндезилекчизи В. И. Ленин оларның амыдырал-чуртталгазы, Маркс дугайында оон уругларының сактыышкыннары педагогика дугайында делегейде эң дээре өөредилге ному болур.

Уругларның нерви системазы, улуг кижилерге көөрде, миниичел, шингэдиичел, сагыыгыр болур. Ынчангаш өгбүлеге ада-иезиниң бот-боттарының аразында найыралын, көжалары-биле харылзаазын, дириг амыдыларга, бойдуска оларның хамаарылгазын ол бүгү назыда бодунга сиңирип алыр болгаш оон медерелинге олчаан артар. Эстетиктиг, чаагай аажы-чан кижинин бичиизинден эгелеп шын кижизиттингениден дорт хамааржыр. А ынчангы ышкындыгы кажан-даа эгиттинмес! Эмчилериниң шинчилели-биле алырга, чурум үрен чөрүүр бичии уругларның 80 хуузунун төп нерви системазының ажыгы кошкак болуп турар. Чүге? Оон үнер дөзү — ада-иениң багай салдары, оларның арага-дарыже сундукканындан өг-бүлеге чедимче чок байдал-дыр. Ындыг өг-бүлеге өскен уруглар, тараа аразында бок үнүш дег, эки чүвеже чүткүл чок, кылыктыг, өжеш болгаш аажы-чаныда четпестери көнчүг хөй болур. Оортан чурум үрээшкини эгелээр.

Уругнуң кадыкшылына болгаш ниити өзүлдезинге улуг рольду ойнаар нерви системазының шын сайзыралынга өгбүлеге, школага, ясли-садтарга бүгү тала-биле таарымчалыг байдал; хүннүң доктааттынган чуруму, четчир үйгу, арыг агаарга шимченгир оюннар үеи, үнелиг чемнер-биле доктаамал чемгерери көнчүг чугула. Ол ышкаш чурттап турары квартиразының ханаларының будуу, бажың херекселиниң өн-чүзүү, өрээлдиң чыры нерви системазынга дээштиг болур. «Изиг» өннер деп адаар — кызыл, екпен, кызыл-сарыг өннер — нерви системазын хөлзедир, а «соок» өннер дээр — көк, ак-көк, ногаан өннер — өөжүргадыр. Ынчангаш квартира, школа, уруглар албан черлерин септеп будуурда ону сагыыры чугула.

«Гимнастиканың кижиниң дурт-сынын хөндүрүптери дег, музыка кижиниң сагыш-сеткилин база хөндүрер» — деп, шылгарангай совет педагог В. А. Сухомлинский биижээн. А уругларын классиктиг музыка концерттеринче эгертир, музыкага, уран үүлге хандыкшылып азы радио, телевидениеден чараш аялгалар дыңнаарынче кичээнгейни угландырып турар ада-иелер хөй бе? Уран үүлдүң чогаалдары үүгле эстетиктиг негелдени хандырар эвес, а олар уругларның нерви болгаш чүрек-дамыр системазының ажылын экижидер дээрзин билзе чогуур. Музыканың, уран чурулганың, поэзияның, архитектураның, танцының дөзү — ритм. Ритм дээрге, аянчаакаа, дүүшкээ, бир аай дескизи дээни ол. Кижиниң организминиң ажыл-чорудулгазы база-ла бир аай дески болур ужурлуг.

Амыдыралдың, хүн чурумунун, үйгүнүн бир аай дески эвези организмде бир-ле чүвени баксырадыр. Оортан кижиниң ниити байдалы сулараар, ажыл кылыр, өөренир хөөн чокталыр. Уругнуң иштики органнарының камналгалыг болгаш үреттүннелдиг ажыл-чорудулгазынга музыка — шылгаттынган херексел болур. Сөөлгү үеде музыкотерапияны болгаш музыкопрофилактиканы калбаа-биле ажылгап турары таварылга эвес.

Т. КРИВОРУЧКО,
медицина эртемнериниң доктору,

Л. РАБИЧЕВ,
медицина эртемнериниң кандидады.

Шаңналды тывыскан

СЭКП Улуг-Хем райкому болгаш улус депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди эткен юбилейлиг чылдың эгезинде «Малчыннарның эң эки культурлуг амыдырал-чуртталгаазы дээш» деп конкурсту чарлаан турган. Ам оон түүнелин үндүрген.

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи ук конкурстуң тиилекчизи болуп, вымпел-биле шаңнаткан.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем, «Найыралы» совхозтуң Үрбүн сүт-бараан фермалары ийиги, «Найыралы» совхозтуң Саргал, Шанчы хойжу бригадалары үшкү черлерни эзлээннер.

Культурлуг амыдырал-чуртталга дээш конкурстуң эң эки киржикчилери болгулаан 12 өг-бүлеге мактал бижиктерни тывыскан.

К. МААДЫ.

Чолаачылар немешкен

ДОСААФ Чөөн-Хемчик райкому СЭКП-ниң XXII съездиэ аттыг совхозтуң Хөндергей салбырында үшкү класстың чолаачыларын белеткээр курсу ажыткан. Аңаа 38 кижи өөренген. Дуржулгалыг башкы Сат Мөнге курсантыларга ханы теоретиктиг болгаш практиктиг билиглерни бээр дээш кызымак ажылдап келген.

Куре бердинген өөредилге программазын чоокта чаа дооскан. Республиканың КАИ черинин ажылдакчылары баргаш, курсантыларның билиин шылгап көрген. Оларга үшкү класстың чолаачылары деп шынзылганы тывыскан. Михаил Сат, Монгуш Хураган, Сат Биче-оол, Ондар Партизан теория болгаш практика талазы-биле эки билиглиин көргүскен.

М. СЕВЕН.

КӨДЭЭ КУЛЬТУРА БАЖЫҢНАРЫНДА

Бистин Эрги-Барлык көдээ Культура бажыңы районнуң өске-даа культура албан черлери ышкаш партком, совхозтуң дирекциязы, хөрөөженнер чөвүлели, ажылчын болгаш комсомол комитеттери-биле кады ажылдап, культура-массалыг хемчеглерни эрттирип турар. Эткен чылын «Аныяктан адын камна», «Кижиниң чаражы чүдел?», «Араталаарга амыдырал оскүндурар» деп тематиктиг кежээлер бедик деңнелге эткен. Культура бажыңында уран чүүлдүң 9 бөлүмнери доктаамад ажылдап турар. Драматург, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи В. Көк-оолдуң «Хайыран-бот», К. Чаш-оолдуң «Амыдыралдан арын» деп шиилерин шин бөлүмү тургускан, чоңга 22 катап бараалгаткан.

Б. СААЯ.
көдээ Культура бажыңының директору.
Барыын-Хемчик район.

Чогаалчы Салим Сүрүн-оолдуң «Кымның оглуу?» деп номунга номчулга конференциязы чоокта чаа Суг-Аксы Культура бажыңынга эткен. Ук конференцияны совхозта комсомол комитеди, библиотека чөвүлели организастап эртирген.

Номнуң идеялыг утка-шыварының дугайын Суг-Аксы ортумак школазының башкызы Дактан Монгуш номчукчуларга кысказы-биле тайылбырлап берген. Номда кирген тус-тус маадырларның овур-хевирлери база-ла билдингири-биле тайылбырлаттынган. Суг-Аксы суурда «Сайзанак» дээр уруглар садигинде ажыл-агый эргелекчиэ Уваня Ондар, библиотека эргелекчиэ Чудур Ооржак, совхозтуң комсомол комитединиң секретары Николай Сат олар база тус-тус овур-хевирлерни тодаргай чугаалаанар.

Ындыг янзылыг солун утказыг номчулга конференцияларын моон соңгаар-даа организастап эртирерин комсомол комитеди-даа клуб, библиотека чөвүледдери-даа планнап турар.

Б. ОНДАР.
Чөөн-Хемчик район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 6-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.30—Эртенги гимнастика.
10.50—«Билбеспей хүннээрек-тээн хоорайда» деп хөй сериялыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 7-ги серия — «Элдепейлиг маадырлыг чоруктар».
11.05—«Сылдыечыгаш». Уруглар-ларга киноальманах.
11.55—«Орех Кракатук». Хөгжүмнүг телефильм.
13.05—«Делегейни ажытпыштаан». Документалдыг фильм.
13.30—16.00—Чаңсар.
16.00—Спорт дугайында документалдыг фильмнер программазы: «Сегиржип алышкын үргүлчүлевишаан», «Ак хөректээштер».
16.30—«Литературлуг номчулгалар. Н. А. Некрасов—«Шулугледдер».
17.10—«Москва болгаш москвачылар».
17.40—«Буруңгаар, оолдар!».
18.40—«ЛЭССИ». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 13-кү сериязы — «Черлик бойдустуң кыйгызы». 14-кү сериязы — «Лэсси биле даг кошкарлары».
19.30—Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

19.40—«Тыва неделя». Информастыг программа.
20.00—«Будуктар оорлары». Мультфильм.
20.20—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга.
20.50—Телемедээлер.
21.05—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

21.10—Хоккейге чурттар аразының ужуражыышкыны. «СПАРТАК» (Москва) — НХЛ-диң «СЕНТ ЛУИС» командазы, бирги болгаш ийиги оюнлар. АКШ-тап дамчыдылга.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—Хоккейге чурттар аразының ужуражыышкыны. «СПАРТАК» (Москва) — НХЛ-диң «СЕНТ ЛУИС» командазы. Үшкү оюн.
23.40—01.00— «Кайгамчыктыг ак-көк Дунайда». И. Штраустуң чогаалдарындан концерт. Вена-дан дамчыдылга. Дараазында — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

10.00—Документалдыг фильмнер программазы.
18.55—«Муң сүнезиннер». Телешки. 3-кү серия.

МОСКВАДАН

19.40—«Оо дугаарлыг трамвай чораан». Мультфильм.
19.55—21.10—Уран чүүлдерниң «Орус ыыш» фестивалының түңнел концерти. 2-ги көрүү. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.

САРЛЫК—БЕДИК ДАГЛЫГ ЧЕРЛЕРНИҢ МАЛЫ

Сарлык—бедик даглыг черниң малы. Сарлыкка кажаа-Ленин, тускай белеткээн сиген, даараны-даа хөрээ чок. Доп-дожан, тен пее; хем үннарынга, шынзага «кедр» дугадыр болза сарлык харыы-тюм даа; йбер берип болур. Быжын ол ыында д; йы-ла даглар баштарынче бы-үндураажын үне бээр болгай. Ындыг-даа болза эткен быжын «Барлык» совхозтуң Алаш даг-ларынга, «Хемчик» совхозтуң Барлык өрү кыштаглаан сарлык малы чудаан деп дыңнаан, мырыңай кайгаан мен. Харындаа чудаан өлгүлеп турганының фактылары бар болду. Оон чылдагааны агаар-бойдуста, аарыг-хамчыкта эвес.

Хамык ужур сарлыктын агаар-бойдуска бодунун чалаттынып, таарышкан будуужүн бедавайы, кам-хайыра чок аажылаанында чүве-дир. Оон хатшуурганга, соок-доңатка алыспас семдер дүгүн тазарты кыргын эгелээнинде. Сарлык малдыг ажыл-агыйларның удуртукчулары ону кыргыдып, садып турар апарган. Сарлык дүгүнүн үнези-даа, ажыл-агыйга киирер орулгазы-даа эвээш боор.

Сарлыкты кыргын каапторга, оон суткүрү, деңгел алыры кудулаар. Дүгү чок сарлык кыштың соогунда чудап өлүп турбайн канчаар. Инектиң болза бир аңгы. Ол бозунун мага-бодунун доктаамал чылын тударынга херектиг чылыгны оттан, чеминден шингэдип ап турар. Сарлыктың яштики тургузуу инектин ышкаш парын эвес, чем хайылдырылгазының органнары үүгле амызын тударынга херектиг чемни шингэдип болур. Ынчангаш сарлыкты соокта колдуунда үүгле семдер дүгү камгалаар.

Сарлыкты кыргаанының, оон дүгүнден алыр ажыын болдаан хөрээ чок хире. Дүгүн кыргаан сарлык чудаар, баш саны кудулаар чүве оон үнер. Ону кыргывайн, бот-үнезиник эзт, сүдүн-не бодааны дээре деп саналдыг мен.

Ф. СЕГЛЕҢМЕЙ,
зоотехник.
Барыын-Хемчик район.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын өзугаар алырга, бүгүн республикага болгаш Кызылга аяс болур, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 16—21, өскелериге 21—26, Кызылга 22—24 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ЯНВАРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Силер Петькны көрдүнер бе?» 10.00. «Алдык кур» 12.00, 14.00, 16.00, 18.30, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ава» 9.15, 12.20, 15.25. «Адыр, сени шинме» (9-ку, 10-ту үндүрүлге) 11.00, 14.05 шактарда.

«ВОСТОК»: «Черлик Гавриза» 11.00, 13.00, «Кроп өртектиг романе» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаан болгаш хендиржигеш» 11.00, 18.00, «Тураттын копьёзу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораламчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийже амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 40.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00008.